

אמר רבי שמואל בר נחמן: אל יהא לשון פרסי הזה קל בעיניך, שבתורה, בנביאים, ובכתובים מצינו שהקב"ה חולק לו כבוד! [בתורה: "ויקרא לו לבן יגר שהדוּתא". בנביאים: "כִּדְנָה תִּאֲמְרוּן לְהוֹם...". בכתובים: "וַיִּדְבְּרוּ הַכֹּהֲנִים לְמֶלֶךְ אֶרְמִית".] (בראשית רבה עד יד)

ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד

נפרד יעקב מלבן - וכבר תכפו עליו צרות נוספות, בזו אחר זו: אחיו עשו הרשע יצא לקראתו, עם צבא מזויין, כדי להורגו. בדרכו אף נפגש יעקב עם מלאכו של עשו אשר נאבק עימו. לאחר מכן באה עליו צרת דינה, אשר שכם בן חמור חטף אותה. ועל כולם - עלתה צרת יוסף, אשר נמכר לעבד במצרים. במשך 22 שנה היה יעקב שרוי באבל עצום ומאן להתנחם, "מיום שנגנב יוסף, נסתלקה רוח הקודש ממנו, רואה ואינו רואה, שומע ואינו שומע". (בראשית רבה צא ו) אמר יעקב: "כמה יגעתי להעמיד שנים עשר שבטים, הרי נפרצה ברית השבטים!" (ילקוט שמעוני וישב קמג)

רק בסוף ימיו זכה לישב בשלוה כשהוא רואה את כל בניו הולכים בדרך ה'. "שבע עשרה שנה חי יעקב בארץ מצרים, בשמחה וביקר ובשלמות כללית". (זוהר ח"א קפ ע"א) עליו נאמר הפסוק (איוב ח ז): "וַהֲיָה רִאשִׁיתְךָ מִצֶּעֶר, וְאַחֲרִיתְךָ יִשְׁגָּה מְאֹד", שהצדיקים תחילתם צער וסופם שמחה לעולם, שנאמר (ישעיה לה י): "וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשׁוֹ". (מדרש הגדול)

פטירת יעקב אבינו עליו השלום

"וַיְהִי יְמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חֲמִישֵׁי שָׁבָע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמֵאָת שָׁנָה. וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת...". (בראשית מז כח-כט)

עד שנפטר יעקב, כיצד היו בני האדם נפטרים? - היו מתעטשים ונפשם יוצאת, בשוק או בדרך! בא יעקב וביקש מהקב"ה שיביא חולי על האדם לפני שהוא נפטר. אמר לפניו: "רבון העולמים, אם אדם מת בלא חולי, אינו מספיק ליישב בין בניו ולצוות עליהם את דבריו האחרונים. על ידי שהוא חולה שניים או שלשה ימים קודם פטירתו, הוא יכול ליישב בין בניו. אמר לו הקדוש ברוך הוא: חייך, דבר טוב תבעת, וממך הוא מתחיל!" (בראשית רבה סה ט. ילקוט שמעוני לך לך עז)

ואכן בעת שחלה יעקב אבינו, קרא לכל בניו, ובירך אותם אחד אחד, בזה אחר זה. והקב"ה הסכים עימו על כל ברכה וברכה. (אוצר המדרשים רכט)

רצה יעקב אבינו לגלות לבניו את הקץ [זמן ביאת המשיח], ונתכסה ממנו הדבר. משל לאוהבו של מלך, שבא להיפטר מן העולם, והיו בניו סובבים את מיטתו, אמר להם: בואו ואגלה לכם את סתרי המלך, ובאומרו כך נשא את עיניו והנה ראה את המלך, אמר להם: "היו זהירים בכבודו של המלך!". כך יעקב אבינו, נשא את עיניו וראה שכינה עומדת על גביו, אמר להם: היו זהירים בכבודו של הקדוש ברוך הוא! אמרו לו בניו: "שִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד!", ואף הוא ענה ואמר להם: "ברוך, שם כבוד מלכותו, לעולם ועד!". (בראשית רבה צח)

עם פטירתו של יעקב אבינו, היה אבל בכל מצרים. כולם הוקירו את יעקב, אשר בזכותו פסק הרעב, והיה שפע טובה וברכה. כעת התאבלו על פטירתו, ובכו אותו במשך 70 יום.

נשאו בניו את ארונו בכבוד גדול אל ארץ ישראל כדי לקבורו במערת המכפלה. כששמעו על כך בני עשו ובני ישמעאל, רצו לצאת נגדם למלחמה. ואולם כאשר ראו הם את כרתו של יוסף הצדיק תלוי על הארון, נטלו כל אלופי עשו ונשיאי ישמעאל את

כתריהם ותלו אותם אף הם על ארונו של יעקב, וכך היה הארון מוקף בשלושים וששה כתרים, וכולם ספדו שם מספד גדול וכבד מאוד.

כאשר הגיעו אל מערת המכפלה, בא עשו ורצה למנוע מהם מלקבור את יעקב. אמר להם: "הלוא שני קברים נותרו במערת המכפלה שאותם ירשנו מאבינו יצחק, ומאחר ויעקב קבר את אשתו לאה במערה, בכך קיבל את חלקו, ואם כן הקבר האחרון שנותר - מגיע לי!" אמרו לו: "הלוא אתה מכרת את חלקך לאבינו יעקב!" אמר להם: "הראו לי את שטר המכירה!" ואמנם שטר המכירה היה במצרים, ושלחו את נפתלי ללכת ולהביאו, כי היה קל רגליים מאוד כאיילה שלוחה. בינתיים שכולם ממתינים, היה שם חושים בנו של דן שהיה חרש, ולא שמע את כל השיחה עם עשו. תמה ואמר: "מדוע מתעכבים מלקבור את סבי יעקב?" הצביעו לו על עשו ואמרו לו: "זה מעכב אותנו. כעת מחכים עד שישוב נפתלי מארץ מצרים ויביא את שטר המכירה". אמר להם: "ועד שיגיע נפתלי מארץ מצרים, יהא אבי אבא מוטל בביון?" מה עשה? לקח אבן וזרקה על ראשו של עשו, בא יהודה ערף את ראשו ומת, ונפלו עיניו לרגליו של יעקב. פתח יעקב את עיניו וחייר! כמו שנאמר: "ישמח צדיק כי חזה נקם, פעמיו ירחץ בדם הרשע". (סוטה יג ע"א. תוספות גיטין נה ע"ב)

כך נקבר יעקב אבינו במערת המכפלה, זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

✽ משה רבנו ✽

לידת משה

בשנת מאה ושלושים לרדת ישראל מצרימה, ופרעה חולם, והנה הוא יושב על כסא מלכותו. וישא עיניו וירא זקן אחד עומד כנגדו ובידו מאזנים. ויקח האיש הזקן את המאזנים ויתלם לפני פרעה. ויקח את כל זקני מצרים, שריה וגדוליה ויאסרם ויתנם יחד בכף מאזנים האחת. ואחר כך לקח טלה קטן אחד ויתנהו בכף המאזנים השנית, ויכריע הטלה את כולן. ויתמה פרעה על החזון הנורא ההוא מדוע יכריע הטלה את כולם? וייקץ פרעה והנה חלום. וישכם בבקר ויקרא לכל עבדיו ויספר להם את החלום, וייראו האנשים יראה גדולה. ויען סריס אחד מסריסי המלך ושמו בלעם, אין זה כי אם רעה גדולה אשר תצמח למצרים באחרית הימים, כי יולד ילד בישראל ויחריב את כל ארץ מצרים. אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב בדתי מצרים, אשר כל זכר הילוד בעברים יהרג, למען תחדל הרעה הזאת מארץ מצרים, ויצו המלך כן, ויצא כרוז בכל מדינת מצרים: "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו".

אך על אף כל המאמצים של מצרים להרוג את הזכרים שנולדו, על ידי הטבעתם ביאור, שמר הקב"ה על תינוקות אלו, ורובם ניצלו ולא מתו. כיצד? ציוה הקב"ה לגלים לפולטם למדבר, והיה בא מלאך משמי מרום ומנקה אותם ומשפר אותם כיולדת שמשפרת את הולד, ונותן להם שני עיגולים אחד של שמן ואחד של דבש, שנאמר (דברים לב יג): "ויניקדו דבש מסלע, ושמן מחלמיש צור".

למעלה משנתיים ימים זורקים המצריים ליאור את תינוקות ישראל הזכרים, כדי למעט אותם. ומאז חלומו של פרעה, היו עוקבים ביתר שאת ודקדוק. המעקב אחרי הילודים מחריף. ומנגד - בשעה זו צריך להיוולד מושיעם של ישראל. האם יוכל מושיעם של ישראל, גם במצב קשה זה, להוולד ולהשרד, למרות הרדיפות הקשות? השתלשלות הדברים המדהימה, רצופת השגחה פרטית מופלאה, מלמדת אותנו בלי ספק כי "אין עצה ואין תבונה נגד ה'!!!" איך וכיצד התרחשו הדברים?

גזירת עמרם ועצת מרים

עמרם גדול הדור היה, ואשתו היתה יוכבד. ראה עמרם כי גזר פרעה לזרוק ליאור את הזכרים הנולדים, אמר: 'לשוא אנו עמלים', לשוא אנו מביאים ילדים לעולם. מה עשה? גרש את אשתו יוכבד. כשראו בני ישראל את גדול הדור עושה כך, למדו ממנו וגרשו כולם את נשותיהם. מרים, בתו קטנה בת ה-5, אשר כבר מקטנות שרתה עליה רוח נבואה, וידעה כי עתיד מושיעם של ישראל להיוולד מהוריה, באה לפני אביה ואמרה לו: אבא! הגזירה שלך קשה יותר מהגזירה של פרעה. פרעה גזר רק על הזכרים, ואילו אתה גזרת גם על הזכרים וגם על הנקבות. שמע עמרם לעצת בתו, והחזיר מיד את אשתו. ראו בני ישראל כי גדול הדור החזיר את אשתו, מיד החזירו כולם את נשותיהם.

הצפנת משה

יוכבד, שהיתה כבר בגיל 130 שנה (!!!), התעברה, וילדה את משה בחודש השישי להריונה ביום ז' באדר. כאשר נולד משה נתמלא כל הבית אורה. אולם יחד עם זאת דאגו עמרם ויוכבד: מה לעשות כדי שהמצרים לא יתפסו את הרך הנולד וישליכוהו ליאור? כיון שנולד משה בחודש השישי, יכלו להצפינו שלושה חודשים בביתם, כי המצרים מנו ליוכבד 9 חודשים מזמן שעמרם החזיר אותה. אכן בשלושת החודשים הראשונים הצליחו להסתיר את משה בבית.

באותם שלושה חודשים בהם הוצפן משה בביתו, שוד ושבר היה במצרים. על מה ולמה? באותו יום שנולד משה הודיעו החוזים בכוכבים לפרעה: "היום נולד מושיעם של ישראל, ואין אנו יודעים אם הוא נולד מבני ישראל או מן המצרים. עוד רואים אנו כי עתיד הוא ללקות במים". כששמע זאת פרעה, מיד ציוה ללא רחמים כי ביום זה יורקו ליאור את כל התינוקות הנולדים, גם מבני ישראל וגם מן המצרים. למחרת, אמרו האצטגננים לפרעה כי המושיע של ישראל עדיין לא הושלך ליאור, ועדיין הם רואים את הסימן שלו - שילקה במים. הכריז פרעה כי הגזירה שגזר אתמול עדיין בתוקפה. וכך היה במשך שלושה חודשים, שכל עוד שלא הושלך משה ליאור, עדיין ראו האצטגננים את הסימן שלו בכוכבים, ונמשכה הגזירה על כלל האוכלוסיה במצרים. ומה קורה בתום שלושה חודשים?

ביום ו' בסיון, כתום שלושה חודשים מיום הולדת משה, הבינו עמרם ויוכבד כי לא יוכלו יותר להצפינו בביתם, כי המצריים כבר יחפשו אחריו. בלית ברירה, הם מנסים להצילו בדרך אשר סיכויי הצלחתה נראים אבודים מראש. הם יוצרים לו תיבת גומא קטנה ומכניסים אותו לתוכה. את התיבה שמים ביאור. האם אכן לא יגלו המצרים את התיבה? וכיצד יתקיים הילד ללא מזון ושתייה? ואולי חס ושלום תטבע התיבה הקטנה ביאור הגדול? אכן השלכתו של משה ליאור נעשתה בלב כבד מלא חששות.

מה נסתרות הן דרכי ה'! דווקא על ידי פעולה אבסורדית זו, ניצל משה רבנו! כשהושלך משה ליאור, באו האצטגננים ואמרו לפרעה: הנה, כעת אנו רואים בכוכבים כי מושיעם של ישראל כבר לקה במים והושלך אל היאור. מששמע זאת פרעה, ביטל מיד את הגזירה של השלכת הבנים ליאור, בחושבו שמטרתו כבר "הושגה".

בתיה 'מאמצת' את משה

באותו בוקר, יצאה בתיה בת פרעה לרחוץ ביאור. לשם מה ירדה לטבול דווקא ביאור? יש אומרים שרצתה להטהר מעבודה זרה של בית אביה ולהתגייר. ויש אומרים שהיתה מצורעת, ורצתה לשכך את כאביה על ידי טבילה במימיו הקרירים והמבריאיים של

היאור. והנה באותו רגע נראתה תיבת משה לפניו. היא הושיטה את ידה כדי לתופסה. כיון שראו שפחותיה שהיא רוצה להציל תינוק מן המים, אמרו לה: "גבירתנו, מנהגו של עולם, אם מלך גוזר גזרה, גם אם כל העולם לא מקיימים אותה - בניו ובני ביתו מקיימים אותה. ואת, בתו של פרעה, עוברת על מצות אביך?!" בא המלאך גבריא'ל וחבט אותן בקרקע. הושיטה בתיה את ידה, והתארכה ידה לאורך של 12 אמה - ששה מטר (ויש אומרים 16 אמה, ויש אומרים 60 אמה). וראה זה פלא! מיד כשנגעה ידה בתיבה, נתרפא גופה כליל מן הצרעת.

מרים אחות משה, עומדת כל הזמן מן הצד ורואה את מה שנעשה. היא ממשיכה לעקוב ורואה כי בתיה מנסה לחפש למשה אשה שתניק אותו, אך התינוק לא מוכן לאכול בשום אופן מאף אשה. ואז היא ניגשת אל בתיה ומציעה לה שהיא תתן לה אשה מניקה מן העבריות. בתיה הסכימה ומרים הביאה את יוכבד אם התינוק שתניק את בנה. בתיה כמובן לא יודעת כי קיים קשר בין התינוק לבין האשה המניקה. כך מיניקה יוכבד את משה במשך שנתיים תמימות עד היגמלו.

פלאי פלאים!!! למעלה משלוש שנים גזירת פרעה בתוקפה - להשליך ליאור כל בן ישראל שנולד. מעת לידת משה, זורקים אפילו את התינוקות המצריים ליאור, אלפי תינוקות נזרקים בשביל תינוק אחד - משה. והנה באותו יום שבו מודיעים אצטגניני פרעה כי לקה מושיעם של ישראל במים, חוזרת הביתה בתו של פרעה מאושרת, נקיה מן הצרעת, ובחיקה מציאה - ילד שברצונה לאמץ. הילד, כך נראה, נולד לפני מספר חודשים. הוא מהול! קטן שאינו סר למשמעתם, ואינו רוצה לינוק ממצריות, רק מאשה עברית!! ברור שהוא לא ילד רגיל. השם "משה" שניתן לו, מזכיר שוב ושוב את העובדה שהוא משוי מן המים. המסקנה המתבקשת היא שיתכן מאוד מאוד שהוא מושיעם של ישראל!!! אבל הנסיכה מבקשת מפרעה להחיות את הילד. הוא מסכים לאמצו בביתו, מכניסו לארמונו, והוא בעצמו מחבקו ומנשקו! האיש המתקרא אויב מצרים, המבוקש מספר אחד, גדל בתוך בית המלוכה! "עוצו עצה ותופר, דברו דבר ולא יקום, כי עמנו אל!"

יותר מכך - יוכבד אם הילד מקבלת את בנה אל חיקה למשך שנתיים תמימות ומניקה אותו, ואף מקבלת על כך משכורת נכבדה מאת המלך. כך יכלו עמרם ויוכבד לחנכו בדרך ה', ואף כשגדל משה היה לו תרוץ טוב לבוא מפעם לפעם לביקורים בבית אביו עמרם, ללמוד ולקבל ממנו תורה וידיעת ה'.

משה בארמון פרעה

גדל משה בבית המלך כשהוא לבוש בבגדי ארגמן, וכל מנעמי ארמון המלוכה לפניו. בכל זאת היה יוצא לראות בסבלות אחיו בני ישראל אשר עבדו בטיט, והיה בוכה ואומר: חבל לי עליכם, מי יתן מותי עליכם. והיה נותן כתפיו ומסייע לבני ישראל. אמר הקב"ה: אתה הנחת את השררה והגדולה והלכת לראות בצערם של ישראל, ונהגת בהם מנהג אחים, חייך שאני מניח את העליונים והתחתונים ובא לדבר עמך.

ראה משה שאין מנוחה לעם ישראל, הלך ואמר לפרעה: מי שיש לו עבד, אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים. הסכים עמו פרעה, ותיקן להם משה את יום השבת לנוח.

כאשר היה משה בגיל 12, יצא אל אחיו וראה איש מצרי מכה ומבקש להרוג איש עברי

מאחיו. אחרי שבדק ברוח קדשו וראה שלא יצא מהמצרי במשך הדורות איש שעתיד להתגייר, הרג אותו על ידי שם המפורש וטמן אותו בחול. הלך משה ושב לבית המלך, והאיש העברי שב לביתו. למחרת יצא משה וראה שני אנשים עבריים [דתן ואבירם] רבים. הרים האחד את ידו כדי להכות את רעהו. עמד משה והוכיח את הרשע: "למה תכה רעך?" הם כעסו על משה והלכו והלשינו לפרעה שאתמול הרג איש מצרי.

כששומע על כך פרעה, החליט כי יש לשים קץ ל"תעלוליו" של משה. עד עכשו שתק על סרבנותו ועל כל מיני מעשים שעשה, אך כעת כשהגיע לידי שפיכות דמים לא ישתוק עוד, אלא יעשה מעשה. מיד אמר לעבדיו: תפסו והרגו אותו. אולם כשתפסוהו והכו בחרב על צוארו, נעשה צוארו כשיש. כאשר ניסו שוב ושוב, נהפכה החרב על ההורג והרגה אותו. רצו להורגו במיתה אחרת, אבל אז נתן הקב"ה בלב משה שיברח. צעק פרעה: "תפסוהו!!" עשה הקב"ה את חלק מהשרים חרשים, ולא שמעו את קריאת המלך. לעומתם, השרים ששמעו נעשו סומים ולא ראוהו כשעבר לפנייהם. ואותם שרים שגם שמעו וגם ראו, אך לא היו די קרובים כדי לתפוס אותו, נעשו אילמים ולא יכלו לצעוק לאחרים שיתפסו אותו. בתוך כל המהומה הזאת, ברח משה ונמלט לנפשו.

משה במדין

להיכן ברח משה? לארץ מדין. שם, ליד הבאר, ראה את רועי הצאן של מדין מתנכלים לבנותיו של יתרו. חילץ אותן משה מן הרועים ואף עזר להן לדלות מים מן הבאר. הזמין יתרו את משה לביתו, ונתן לו את בתו ציפורה לאשה. למשה נולד בן, אשר נקרא בשם "גרשום", כי אמר: "גר הייתי בארץ נכריה".

כל אותן שנים היה משה רועה את צאן יתרו. ברכת ה' ליותה אותו שהתרבה הצאן מאוד, ומעולם לא טרפה חית השדה מן הצאן. יום אחד, כשהיה משה רועה את צאן יתרו במדבר חורב, ברח גדי אחד מן העדר. רדף משה אחריו, והנה הגיע הגדי אל בריכת מים ועמד לשותות. כשהגיע משה אליו, אמר: לא ידעתי שרץ היית מפני הצמא. כעת בודאי עייף הנך. הרכיבו על כתפו והיה מהלך. אמר הקב"ה: יש לך רחמים לנהוג את הצאן, ראוי לך להיות רועה את צאני ישראל.

התגלות ה' למשה

עוד באותו יום נגלה הקב"ה אל משה. הולך משה במדבר והנה הוא רואה סנה - שיח קוצני מאוד, הגדל בתוך מים. הסנה היה בוער באש, אך הפלא ופלא! הסנה אינו נשרף! והמים שתחתיו אינם מכבים את האש!

מתוך הסנה אמר ה' למשה כי צעקת בני ישראל, עוניים ומכאובם, לא נעלמו ממנו, וכעת הגיע זמן הגאולה. בוחר הוא בו, במשה, שילך ויושיע את ישראל. 7 ימים מסרב משה העניו מכל האדם, שלא הוא יהיה השליח להוציא את בני ישראל, אלא אהרון אחיו הגדול. הרי אהרון מנהיג כעת את עם ישראל במצרים, ואיך הוא משה יבוא לתפוס את מקומו?! אולם הבטיח הקב"ה למשה שאהרון ישמח בכל לבו בראותו בגדולתו. מלבד זאת גם הוא ישתתף עם משה בהצלת בני ישראל. אתה תדבר אליו ותשים את הדברים בפיו, ואני אהיה עם שניכם ויורה לכם מה תעשו. הקב"ה מורה למשה ללכת למצרים כשמטה האלוקים בידו, כדי לעשות בו אותות ומופתים לעיני בני ישראל ולעיני פרעה.

משה חוזר למצרים

בשעה שאמר הקב"ה למשה במדין "לך שוב מצרימה", נחלק דיבורו של הקב"ה לשני

קולות. משה שומע "לך שוב מצרימה", ואהרן שומע "לך לקראת משה המדברה". יצא משה ממדין לכיוון מצרים, ואהרן יצא לכיוון המדבר. "מה" מצעדי גבר כוננו" - למרות שלא קבעו שום סימן ביניהם, הם נפגשו בתוך המדבר הגדול. ראה אהרן את משה בגדולתו ושמו מאד. בזכות השמחה ששמח בכל ליבו, זכה בעתיד לבגד מיוחד - חושן - על ליבו.

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאֲסְפוּ אֶת כָּל זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְדַבֵּר אֶהֱרֹן אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֵתָת לְעֵינֵי הָעָם: וַיֵּאמְרוּ הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקַד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ".

כאשר שמעו בני ישראל את משה, מיד האמינו לו כי הוא שליח מאת ה', וכדי לחזק יותר את ליבם, עשה משה לעיניהם 3 אותות, שציוה אותו ה' לעשות. א. זרק משה את מטתו על הארץ, והנה נהפך המטה לנחש. ב. הכניס משה ידו אל חיקו, והנה נעשתה היד מצורעת כשלג. וכאשר הכניס אותה שוב בחיקו - שבה ידו ונרפאת. בכך הראה הקב"ה לעם ישראל שהוא הממית והמחיה. בדברו נהפך המטה הדומם והמת ליצור חי, ובדברו המית ה' את ידו של משה ועשה אותה מצורעת. ג. משה שפך מים על הקרקע, ונהפכו המים שבקרקע לדם.

לאחר שהעבירו משה ואהרן לעם ישראל את בשורת הגאולה, הם אוספים את 70 זקני העם, והולכים כולם יחד אל ארמונו של פרעה. ארמונו של פרעה היה כעין מבצר ענק ומפחיד. כאשר התקרבו אל הארמון נגלה לעיניהם מחזה מזעזע: ערימה גדולה של גויות בני אדם אשר נהרגו בגזירת פרעה. לצד הערימה היה מין 'מחנה' של בני אדם קטועי ידים ורגלים, לצידו 'מחנה' של בני אדם צלובים, ולצידו 'מחנה' של בני אדם אשר רמסו אותם בטיט. הזדעזעו הזקנים מן המחזה הנורא ונשמטו אחד אחד. כשהגיעו אל פתח הארמון נותרו רק משה ואהרן, כולם ברחו. אמר משה לאהרן: הללו אינם מצווים מפי הקב"ה, אנו מצווים מפי הגבורה, נלך ונעשה שליחותינו אפילו הורגים אותנו.

איש לא עמד בפניהם

כאשר ראו משה ואהרן את השמירה סביב ארמונו של פרעה, הזדעזעו אף הם. גודלו של הארמון היה ענק, והיו לו 400 פתחים! 100 מכל כיוון. מרוב פחדו של פרעה שמא יהרגוהו, העמיד ליד כל פתח גדוד שלם של 60,000 גיבורים. בנוסף לחיילים, היו על כל פתח ופתח אריות, דובים וחיות רעות, המונעים את הכניסה לארמון. למרות השמירה המעולה, הצליחו משה ואהרן להכנס ללא בעיה! כאשר נכנסו ראו לפניהם שני כפירי אריות אסורים בכבלי ברזל. כל מי שנכנס אל הארמון, היו האריות פותחים את פיהם ומנהמים ושואגים, ונפשו יוצאת מפחד האריות. לקח משה את מטתו והניפו על האריות, והנה השתחררו האריות מכבליהם, ובאו לקראת משה ואהרן בשמחה. כמו שני כלבים נאמנים ליוו אותם עד בואם לפני פרעה, גם חיות נוספות התלוו אליהם. כאשר הגיעו לפני פרעה, כעס פרעה על השומרים, כיצד נתנו להם להכנס? מיד העניש אותם פרעה: את חלקם הרג, חלקם הלך, וחלקם פיטר מתפקידם ושם אחרים תחתיהם.

טיפול עליהם אימתה ופחד

אותו יום היה יום שמחתו של פרעה. היה זה יום המלכתו, והוא סבר שזהו בעצם יום יצירתו כאלוהים. הוא לבש בגדי מלכות, וישב על כסאו. הגיעו אליו מלכים מכל קצוות

תבל, הביאו לו דורונות, ועטרו אותו שיהיה השולט בכיפה על כל המלכים. נשלחו משה ואהרן דווקא ביום זה, כדי שיתקדש שמו של הקב"ה ברבים.

נכנסו משה ואהרן לפני פרעה כשהם עטופים, ומקלותיהם בדיהם. לא נתנו לו שלום ולא כיבדוהו. באותה שעה היתה לו בושה גדולה. כראות פרעה את משה ואהרן, נבהל מאוד מפניהם, כי היה תארם כתואר מלאכי השרת, ורום קומתם כארזי הלבנון, וגלגלי עיניהם דומים לגלגלי החמה, וזיו פניהם כזיו החמה, ומטה האלוהים בידם, ודיבור פיהם כאש שלהבת. וכל מלכי מזרח ומערב כשראו אותם נפל פחדם עליהם. זיע ורתת וחלחלה אחז את פרעה וכל היושבים לפניו, והסירו כתריהם מעל ראשיהם והשתחוו להם.

באותה שעה הוצרך פרעה לנקביו. איזה בושות!! הרי הוא עשה עצמו אלוה שאיננו צריך לנקביו! וכאשר עשה צרכיו הזדמנו לו 12 עכברים והיו נושכים אותו בכל צד מושבו, וצעק צעקה גדולה ומרה, עד ששמעו כל גדולי המלכות את צעקותיו. אולם מיד לאחר מכן חיוק פרעה את לבו וישב על כסאו, כאילו לא קרה כלום.

דין ודברים בין משה לפרעה

אמר פרעה למשה ואהרן: מה אתם רוצים? מי אתם? מנין באתם? מי שלח אתכם אלי? אמרו לו: "ה' אלוקי העברים נקרא עלינו". אמר להם: וכי יש אלוה לעבריים, והלוא למעלה ממאה שנה הם מתענים תחת ידי, ומפני מה לא הציל אותם עד היום? שקרנים אתם! אם היה האלוהים שלהם מצטער על כך שהם נמצאים פה, לא היה מעכב אותם כל כך הרבה זמן, שהרי בשביל לילה אחד שעיכב אבימלך את שרה, מיד נגלה אליו והוכיחו. כל שכן בעם שלם, שהיה עליו להתגלות.

אמרו לו: דע לך שיש לעבריים אלוה, אלא שהוא הניח לך עד עכשיו, כדי להפרע ממך על הכל בבת אחת.

אמר להם: וכי אלוהיכם - יש לו כח וגבורה יותר ממני, או גדולה ומלכות יותר ממני? בכמה מדינות הוא שולט? בכמה עיירות הוא מולך? כמה מדינות לכד? כמה ארצות כבש? כמה מלחמות עשה וניצח? כמה חיילות ופרשים יש עימו בצאתו למלחמה?

אמרו לו: אלוהינו אינו במושגים שאתה מדבר עליהם, אלא כוחו וגבורתו מלא עולם, קולו חוצב להבות אש, דיבורו מפרק הרים, קשתו אש, חיציו שלהבת, רמחיו לפיד, מגיניו עננים, חרבו ברק, חניתותיו ניצוצי אש, לוחם הוא בלי עשייה, נוצח ולא ביגיעה. הוא יצר את כל העולם כולו, ברא שמים וארץ, יוצר הרים וגבעות, ימים וכל אשר בהם. על פיו יחיו וימותו. צר את העובר במעי אימו, ומוציאו לאויר העולם. והוא זן ומפרנס את כל העולם כולו, הוא מסיר מלכים וממליך מלכים, ומלכותו לא תיפסק לעולם ולעולמי עולמים.

אמר להם: הואיל ואתם אומרים כך, המתינו לי עד שאחקור בבית גנזי בספרים שלפני. לפי שאין מלך בעולם שלא שיגר לי כתב ודורון, ואם אמת אתם אומרים עכשיו, אמצאנו באגרות שלי. מיד ציוה והוציאו לפניו כל אגרות וספרים שהיו בבית גנזיו, ונתנם לו - 70 סופרים המבינים ב- 70 שפות. בדקו ופשפשו, וכיון שלא מצאו שם אמר להם: לכו לעמיכם. לא ידעתי את ה' ולא שמעתי עליו מעולם. אין אני צריך לו, שאני בראתי את עצמי, ויש לי נילוס נהר שמשקה את ארצי.

אמרו לו: שוטה, אלוהות אלו שאתה אומר מתים הן, אבל ה' אלוקים אמת הוא, אלוקים חיים ומלך עולם. הוא היה עוד לפני שנברא העולם והוא יהיה בסוף כל העולמים. הוא ברא אותך ברחם אמך, נתן בך רוח חיים, גידל אותך והושיב אותך על כסא מלכות מצרים. והוא יקח את רוחך ונפשך ממך וישיב אותך אל האדמה שממנה לוקחת!

כעס פרעה על דבריהם, וגרש אותם מלפניו.

למחרת, שוב נכנסו משה ואהרן לפני פרעה ללא רשות. מיד קרא לשומרים וצעק עליהם: איך נכנסו אלו לארמון? אמרו לו: איננו יודעים, כנראה מכשפים הם, ודרך הפתח לא נכנסו. נשא פרעה עיניו וראה אותם עם המטה, אמר: הכלב אני, כי באו אלי הללו במקל? ושוב הקשה את ליבו ולא רצה לשמוע לדבריהם, ובעקבות זאת הקשה את עבודת הפרך על עם ישראל יותר ויותר.

כשראה משה את המצב הקשה, חזר חזרה למדין, ואמר: "אֲדֹנָי, לָמָּה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה, לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי: וּמֵאֵז בְּאֶתִּי אֶל פְּרַעֲה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לְעַם הַזֶּה וְהִצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמְּךָ".

ענה לו ה': לו יצויר שילחם חלש שבחלשים מלמעלה בחזק שבחזקים מלמטה, מי ינצח? החלש ינצח, כיון שהוא נלחם מלמעלה. עכשיו - שגבור שבגבורים נלחם מלמעלה, והחלש מלמטה - על אחת כמה וכמה!

שלושה חודשים שהה משה במדין, ואז חזר בציווי ה' חזרה מצרימה. הוא ניסה לעודד את עם ישראל בהזכירו להם את הברית שכרת ה' עם האבות הקדושים. אולם עם ישראל מרוב העבודה הקשה והלחץ הגדול, לא היטו אוזן לדבריו.

הפיכת המטה לתנין

הלכו משה ואהרן שוב אל ארמונו של פרעה ושוב נכנסו אליו ללא רשות. אמרו לו: ה' שלח אותנו לומר לך שתוציא את בני ישראל ממצרים. אמר להם פרעה: תעשו לי מופת, שעל פיו אבחן את חוזקו ויכולתו של האלוקים שלכם. אהרון, שקבל על כך הכנה מוקדמת, זרק מיד את מטהו ארצה. לאחר שהושלך המטה לארץ, אמר משה "יהי לתנין", ומיד נהפך המטה לתנין. כך ראו כולם שהתנין נוצר על ידי דיבורו של משה.

באותה שעה התחיל פרעה משחק עליהם ומקרקר אחריהם כתרנגולת, ואומר להם: כך אותותיו של אלוהיכם! האם באתם לצחוק עלי? בנוהג שבעולם - אדם מביא סחורה למקום שבו יש מחסור, ולא למקום שיש בו שפע גדול מאותה הסחורה. הנה אתה בא לעשות לי כאן כשפים, וארץ מצרים מלאה כשפים!!! האם אין אתם יודעים שכל הכשפים ברשותי הם? מיד שלח פרעה והביא ילדים קטנים בני 4-5 ולקחו אף הם מקלות והפכו אותם לתנינים. קרא גם לאשתו, ואף היא עשתה כן.

אמר משה: אדרבה, אם רוצים לבחון סחורה אם היא משובחת או לא, מביאים אותה דווקא למקום שהיא מצויה בו, ואז השבח שלה ניכר יותר שהיא טובה יותר מכל האחרים. עכשיו תווכח לראות כי מעשיו של האלוקים גדולים מכל כשפי מצרים.

מה עשה אהרון? לאחר שחזרו כל התנינים להיות מקלות, לקח הוא את מטהו, והנה בלע מטה אהרון את מטותיהם של כל חרטומי מצרים. ואף על פי שבלע מטות רבים

מאוד, נשארה צורתו כמקודם ולא השתנתה. ויותר מכך - דרך הכישוף, שלאחר שפג הכישוף, חוזר הכל להווייתו הראשונה כמו שהיה קודם, כי אינו אלא "אחיות עיניים", ואילו כאן בליעת המטות היתה מציאות שגם לאחר מעשה נשארו מטות החרטומים בלועים במטה אהרן. מיד נודעזע פרעה וכל גדולי המלכות, ופרעה תמה והתיירא: מה יקרה אם יאמר אהרן למטהו 'בלע את פרעה וכסאו', עכשיו הוא בולע אותי?!

אך שוב חיזק פרעה את ליבו, ולא אבה לשמוע לדברי משה ואהרן. בכל פעם אחרי שמשה יצא מאצל פרעה, היה פרעה אומר: אם יבוא אלי בן עמרם אני הורגו ואני שורפו. וכשהיה משה נכנס, היה נעשה פרעה כמו בול עץ ולא יכל לפגוע במשה. חשב פרעה כי הוא יכול לעשות כל מה שעולה בלבו, הוכיח לו בורא עולם, שאפילו על גופו עצמו אינו שולט.

יציאת מצרים

כאשר סרב פרעה לשלוח את ישראל, הביא הקב"ה עליו ועל כל מצרים עשר מכות - יסורים קשים ומרים, כמבואר בהרחבה בחוברת "חג הפסח בהלכה ובאגדה", ובסופם הסכים פרעה לשלח את בני ישראל ממצרים.

בשנת 2,448 לבריאת העולם, ביום חמישי, בחמשה עשר לחודש ניסן, יצאו בני ישראל ממצרים. "בעצם היום הזה" - בחצות היום. לא בלילה, כדרך הגנבים. אמר הקב"ה הריני מוציאם בחצי היום, וכל מי שיש בו כח למחות - יבוא וימחה.

ואומנם לא היה מי שעכב ואפילו לא מי שימחה. אפילו הכלבים המכושפים של מצרים כיבדו את בני ישראל, ולא פגעו בהם ולא נבחו, למרות שכל אותו הלילה של מכת בכורות, היו נובחים הכלבים ומוציאים את כל הבכורות שמתו בעבר מקבריהם. המצרים גם הם לא עיכבו בעדם ולא מחו אלא ביקשו מהם שילכו. ופרעה בעצמו ליווה אותם מעט, וביקש שיתפללו עליו ויבקשו עליו רחמים.

מחנה ענק של למעלה מ- 3,000,000 אנשים, כשאליהם מתלוים גם "ערב רב" וכן צאן ובקר, גמלים וסוסים, בכמות שאינה ניתנת לתיאור - כולם יוצאים יחד.

היה זה מחנה מרהיב עין. בני ישראל, מיליוני אנשים, יצאו על צבאותם, כל שבט ושבט מסודר לפי דגלו בסדר נפלא, כאילו התאמנו בצורת עמידה זו חודשים ארוכים. הסדר היה מופתי על אף עשרות מיליוני הבהמות שהיו עמוסות מכל טוב מצרים. עיני המצרים התרחבו מהתפעלות כשראו את בני ישראל, עבדיהם לשעבר, שהיו משועבדים בטיט ובלבנים, חונים לדגליהם בטקסי המלכים, כולם לבושים בבגדים מפוארים, ומקושטים בתכשיטים יקרים שקבלו מהמצריים. וכך הוציא הקב"ה את בני ישראל ממצרים, בזרוע נטויה וביד רמה!

גדול הנביאים

בורא העולם מעיד על משה רבנו (במדבר יב): **בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמַן הוּא. פֶּה אֵל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ, וּמִרְאָה וְלֹא בְּחִידָת, וּתְמִנָּה ה' יִבִּיט. (שמות לג יא): וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּנִים אֶל פְּנִים, כְּאִשֶּׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה. (דברים לד י): וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים.**

וזה תוכן דברי הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"ז): הפרש יש בין נבואתו של משה רבנו רבן של כל הנביאים, לשאר כל הנביאים, שכל הנביאים מקבלים את הנבואה בחלום, ומשה

רבנו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר "ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו, וישמע הקול מדבר אליו". כל הנביאים על ידי מלאך, ומשה רבנו לא על ידי מלאך, שנאמר "פה אל פה אדבר בו", ונאמר "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים", ונאמר "ותמונת ה' יביט", כלומר שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו, הוא שהתורה מעידה עליו "במראה ולא בחידות". כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגים מפחד, ומשה רבנו אינו כן, הוא שהכתוב אומר, כאשר ידבר איש אל רעהו, כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חברו, כך היה כח בדעתו של משה רבנו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, ומשה רבנו אינו כן, אלא כל זמן שיחפוץ, רוח הקודש לובשתו, ונבואה שורה עליו, ואינו צריך לכוון דעתו ולהזדמן לה, שהרי הוא מכוון ומוזמן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת, שנאמר "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם". ע"כ.

משה רבנו לא ליקק דבש

מהלכים היו עם ישראל במדבר ארבעים שנה בהנהגתו של משה רבנו, אך אל לנו לחשוב שמשנה רבנו שהיה מלך עליהם ליקק דבש כל הזמן, כי היו רבים שציערו אותו, וכמו שאמר (דברים א יב): "אֵיכָה אֶשָּׂא לְבִדִּי טְרַחֲכָם וּמִשְׁאָכָם וְרִיבָכֶם: הֲבֹ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנְבִנִים וְיָדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימָם בְּרָאשֵׁיכֶם". אמרו חז"ל: "משאכם" - מלמד שהיו בהם אפיקורסים, שהיו מדברים ומרננים אחריו. הקדים משה לצאת, אמרו: מה ראה בן עמרם לצאת? שמא אינו שפוי בתוך ביתו. נכלומר, שמא יש לו ריב בבית עם בני ביתו. איחר לצאת, אמרו: מה ראה בן עמרם שלא לצאת? מה אתם סבורים שאכל ושתה וישן? לא, אלא יושב הוא ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות רעות. דבר אחר, הקדים משה לצאת, אמרו ראו בן עמרם שהקדים לצאת ללקוט את החלק הגדול [של המן]. איחר לצאת, אמרו ראו בן עמרם שאכל ושתה וישן לו. היה מהלך באמצע הדרך, אמרו: ראו בן עמרם מהלך באמצע [מאחר ורוצה כבוד]. היה מהלך לצדדים, אמרו: ראו בן עמרם מהלך לצדדים, כדי שלא נעמוד מפניו. מצוה קלה שבידינו "מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן", הוא מבקש לעקור ממנו. אמר להם עשיתי כך וכך, ולא קיבלתם עליכם. עשיתי כך וכך, ולא קיבלתם עליכם. אם כן הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם, אולי הם ימצאו חן בעיניכם. (מדרש תנאים לדברים א יב)

"והביטו אחרי משה עד בואו האהלה" - רבי חמא אמר, לגנאי היו אומרים: רֵאָה צוואר, רֵאָה שוקיים, אוכל משלנו, ושותה משלנו, וכל מה שיש לו משלנו הוא! וחברו משיבו: אדם ששלט על מלאכת המשכן, והגיעו לידי אוצרות כה גדולים, אין אתה חושב שיהיה עשיר? כיון ששמע משה כך, אמר להם: חייכם משהמשכן נגמר, אני עושה עמכם חשבון, שנאמר "אלה פקודי המשכן". (תנחומא פקודי ד)

וישמע משה ויפול על פניו. מה שמע? אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מלמד שחשדוהו באשת איש, שנאמר (תהלים ק) ויקנאו למשה במחנה. אמר רב שמואל בר יצחק אמר רב, מלמד שכל אחד קינא לאשתו ממשה, [שהזהיר אותה שלא תתייחד עם משה רבנו]. ה' ירחם. (במדבר רבה יח ב)

מכאן יש ללמוד לכל מנהיג ציבור, קהילה וכיוצא, שאם רואה שמרננים אחריו ומרכלים עליו ומצעררים אותו, שלא יחלש ולא יפול ברוחו חס ושלום, כי הלוא אפילו על משה רבנו בחיר כל נברא, שעשה ניסים כה רבים לעם ישראל: עשר המכות, יציאת מצרים, קריעת ים סוף, הוריד את המן, קיבל את התורה מידי של בורא עולם, עלה לשמים

שלוש פעמים ארבעים יום וארבעים לילה, מסר נפשו להצילם בעגל ובמרגלים ועוד ועוד, ועם כל זאת דברו עליו דברים כה חמורים, אם כן מה יאמר כל מנהיג אחר. וכבר אמרו חז"ל למנהיגי הציבור (הוריות י ע"א): וכי שררה אני נותן לכם? עבדות אני נותן לכם! על כן, אשריו ואשרי חלקו של אותו מנהיג, שנושא בעול הציבור באמונה, ומוכיחם בדברי נועם באהבה וחיבה, ועל ידי זה מזכה אותם גם בעולם הזה וגם בעולם הבא.

פטירתו של משה רבנו עליו השלום

אמר רבי יוחנן, עשר פעמים נגזר על משה רבנו שלא יכנס לארץ ישראל אך לא נחתם דינו, עד שנגלה עליו בית דין הגדול ואמר לו: גזירה היא מלפני שלא תעבור, שנאמר: כי לא תעבור את הירדן הזה. ודבר זה היה קל בעיניו של משה, מפני שאמר, ישראל חטאו חטאות גדולות כמה פעמים, וכיון שבקשתי עליהם רחמים מיד קיבל ממני, שנאמר: "הרף ממני ואשמידם", ולאחר מכן "וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו". וכן "אכנו בדבר ואורישנו", ולאחר מכן "ויאמר ה' סלחתי כדברך". אם כן אני שלא חטאתי מנעורי, לא כל שכן כשאתפלל על עצמי שיקבל ממני? כיון שראה הקב"ה שקל הדבר בעיניו של משה ואינו עומד בתפלה, מיד קפץ עליו ונשבע בשמו הגדול שלא יכנס לארץ ישראל, שנאמר: "לכן לא תביאו את הקהל הזה, אל הארץ אשר נתתי להם". כיון שראה משה שנחתם עליו גזר הדין, גזר על עצמו תענית, ועג עוגה קטנה [חקק צורת מעגל] ועמד בתוכה, ואמר איני זו מכאן עד שתבטל אותה גזירה. באותה שעה מה עשה משה? לבש שק, ונתעטף שק, ונתפלש באפר, ועמד בתפלה ובתחנונים לפני הקב"ה, עד שנודעו שמים וארץ וסדרי בראשית, ואמרו שמה הגיע רצונו של הקב"ה לחדש את עולמו? יצאה בת קול ואמרה, עדיין לא הגיע רצונו של הקב"ה לחדש את עולמו. מה עשה הקב"ה באותה שעה? הכריז בכל שער ושער של רקיע ורקיע ובכל בית דין ובית דין, שלא יקבלו את תפלתו של משה, ולא יעלו אותה לפניו, מפני שנחתם עליו גזר הדין. כיון שגבר קול תפלתו של משה, קרא הקב"ה בבהלה ואמר להם למלאכי השרת, רדו בבהלה ונעלו כל שערי רקיע ורקיע, שגבר קול תפלתו כלפי מעלה, ובקשו לעלות את הרקיע מפני קול תפלתו, שהיתה תפלתו דומה לחרב שהוא קורע וחותר ואינו מעכב. באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך יגיעי וצערי שהצטערתי על ישראל עד שיהיו מאמינים לשמך, כמה צער הצטערתי עליהם במצוות עד שקבעתי להם תורה ומצוות, אמרתי כשם שראיתי בצרתם, כך אראה בטובתם, ועכשיו שהגיע טובתם של ישראל, אתה אומר לי לא תעבור את הירדן הזה? זו היא שילום עבודה של ארבעים שנה שעמלתי עד שיהיו עם קדוש ונאמן?

כיון שהגיע קיצו של משה, אמר לו הקב"ה: הן קרבו ימיך למות, אמר לו: רבונו של עולם, לשווא דשו רגלי בערפלי? [שנאמר: ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים], לשווא רצתי לפני בניך כסוס, שאהיה רמה ותולעה? אמר לו: כבר קנסתי מיתה על אדם הראשון. אמר לו: אדם הראשון ימות, שמצוה קלה צוית אותו ועבר עליה, ואולם אני לא אמות. אמר לו הקב"ה: הרי אברהם שקידש שמי בעולם, אף הוא מת? אמר משה: אברהם יצא ממנו ישמעאל שזרעו מכעיס לפניך. אמר לו: הרי יצחק שפשט צווארו על גבי המזבח, אף הוא מת? אמר לו: יצחק יצא ממנו עשו שהחריב את בית המקדש ושרף את היכלך. אמר לו: הרי יעקב שיצאו ממנו שנים עשר שבטים ואין בהם דופי, ואף הוא מת? אמר לו: יעקב לא עלה לרקיע, ולא דשו רגליו בערפל, ולא היה כמלאכי השרת, ולא דברת עמו פנים אל פנים, ולא קיבל את התורה מידך. אמר לו הקב"ה: רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה.

אמר משה: רבונו של עולם, שמא יאמרו הדורות הבאים, אם לא שמצא הקב"ה במשה דברים רעים, לא היה מסלקו מן העולם? אמר לו: כבר כתבתי בתורתך "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה". אמר משה: אם רצונך, אכנס לארץ ישראל ואהיה שם שתיים או שלוש שנים ואח"כ אמות? אמר לו: גזירה היא מלפני שלא תכנס שם. אמר: אם לא אכנס בחיי, אכנס לאחר מיתתי? אמר לו: לא בחיך ולא לאחר מותך. אמר לו: כל הכנס הזה עלי למה? אמר לו הקב"ה: על אשר לא קידשתם אותי בתוך בני ישראל כשהוצאתם מים מן הסלע. אמר משה: רבונו של עולם, אני יחיד וישראל שישים רבוא, הרבה פעמים חטאו לפניך, ובקשתי עליהם רחמים ומחלת להם, לשישים רבוא מחלת, ולי אינך מוחל? אמר לו, אינו דומה גזירת יחיד לגזירת צבור... אמר לו, רבונו של עולם, עמוד מכסא דין ושב על כסא רחמים ולא אמות, ועוונותי יהיו נמחלים בייסורים שתביא בגופי, ואל תתנני בחבלו של מלאך המות. אם אתה עושה כך, אגיד שבחך לכל באי עולם.

כיון שראה משה שאין משגיח בו, הלך אצל שמים וארץ, חמה ולבנה, כוכבים ומזלות, הרים וגבעות, שיבקשו עליו רחמים, אמרו לו: עד שנבקש רחמים עליך, נבקש עלינו. הלך אצל הים הגדול, אמר לו הים: בן עמרם, מה היום מיומים? לא אתה בן עמרם שבאת עלי במטך והכיתני וחלקתני לשנים עשר חלקים, ולא יכולתי לעמוד לפניך מפני שכינה שמהלכת לימינך, ועכשיו מה עלתה לך? כיון שהזכיר הים למשה, מה עשה בנערותו, צעק ובכה ואמר, בשעה שעברתי לפניך הייתי מלך בעולם, ועכשיו אני משתטח ואין משגיחים בי. מיד הלך לו אצל מלאך שר הפנים, אמר לו בקש עלי רחמים, אמר לו: משה רבי, טורח זה למה?! כבר שמעתי מאחרי הפרגוד, שאין תפילתך נשמעת בדבר זה! הניח משה ידיו על ראשו והיה צועק ובוכה, ואמר אצל מי אלך לבקש רחמים?

אמר הקב"ה למשה: שתי שבועות נשבעתי, אחת שתמות ואחת לאבד את ישראל. לבטל את שתיהן אי אפשר, אם תרצה אתה לחיות ויאבדו ישראל, מוטב. אמר לו משה: רבונו של עולם, בעלילה אתה בא עלי, יאבד משה ואלף כיוצא בו, ואל יאבד אחד מישראל. ובכל זאת המשיך משה להתחנן ואמר: רבונו של עולם, רגליים שעלו לרקיע וקבלו את השכינה, וידיים שקבלו את התורה מידך, ילחכו עפר?... אמר לו הקב"ה למשה, כל הצער הזה שאתה מצטער, למה? אמר לו: מתיירא אני ממלאך המות. אמר לו הקב"ה, איני מוסרך בידו. אמר לו: רבונו של עולם, יוכבד אימי שהצטערה עלי בחייה, עוד תצטער במיתתי? אמר לו: כך עלתה במחשבה, וכך מנהגו של עולם, דור דור ושורשו, דור דור ופרנסיו, דור דור ומנהיגיו, עד עכשו היה חלקך לשרת לפני, ועכשו נטלת אתה חלקך, והגיע שעה של יהושע תלמידך לשרת.

אמר משה: רבונו של עולם, מפני מה אני מת? אם בשביל כבודו של יהושע, יכנס יהושע לשררה ולגדולה ואני אצא. אמר לו הקב"ה: האם תעשה לו כמו שהיה עושה לך? אמר לו: כן. מיד הסכים משה והלך אחר יהושע, וקרא לו 'רבי' יהושע. נתיירא יהושע מאד, אמר, ולי אתה קורא רבי?! אמר לו משה ליהושע, רוצה אתה שאחיה ולא אמות? אמר לו כן. אמר לו, וכי לא טוב לך שאחיה באופן שאתנהג כתלמידך? ואם יקשה לך איזה דבר בתורה, אני מלמדך, אבל קבל עליך שאחיה ואעשה לך כמו שהיית עושה לי. אמר לו יהושע: משה רבי, כל מה שתגזור עלי אני מקבל, בשביל שאראה פניך. התחיל משה רבונו עליו השלום לעשות ליהושע את כל הכבוד שהיה עושה לו יהושע.

בבוקר עמד משה והשכים, והיה יהושע יושב ודורש, עמד משה וכפף קומתו, והניח ידו על פיו, ונתעלמו עיניו של יהושע ולא ראה אותו. הלכו ישראל אצל פתחו של משה

ללמוד תורה, שאלו: משה רבנו היכן הוא? אמרו להם, השכים לפתחו של יהושע, הלכו ומצאוהו בפתחו של יהושע, והיה יהושע יושב ודורש, ומשה עומד. אמרו לו ליהושע, מה זה שמשח עומד ואתה יושב? כיון שהרים עיניו וראהו, מיד קרע את בגדיו וצעק ובכה, אמר רבי רבי אדוני אבי, למה אתה מחייבני ומענישני. אמרו ישראל למשה: משה רבנו, למדנו תורה. אמר להם: אין לי רשות. אמרו לו: אין אנו עוזבים אותך. יצאה בת קול ואמרה להם: למדו מיהושע. קבלו עליהם לישב וללמוד מיהושע. ישב יהושע בראש, ומשה מימינו, ובני אהרן משמאלו, והיה יהושע יושב ודורש בפני משה.

אמר רבי יונתן: בשעה שאמר יהושע, ברוך שבחר בצדיקים, נטלו כללי החכמה ממשח ונתנו ליהושע, ולא היה יודע משה, מה יהושע דורש. אחר שעמדו ישראל מהישיבה, אמרו לו: משה, באר לנו את התורה, אמר להם: איני יודע מה להשיב לכם. והיה משה רבנו עליו השלום, נכשל ונפול. באותה שעה אמר משה: רבנו של עולם, עד עכשיו בקשתי חיים, עכשיו הרי נפשי מסורה בידיך. כיון שהשלים נפשו למיתה, התחיל הקדוש ברוך הוא מפייסו, אמר לו: בעולם הזה הנהגת את בני, אף לעתיד לבא - על ידיך אני מנהיג אותם.

עד כאן נשארה למשה שעה אחת לחיות. אמר הקב"ה למלאך גבריאל: גבריאל צא והבא נשמתו של משה. אמר לפניו: רבנו של עולם, מי שהוא שקול כנגד שישים רבוא, איך אני יכול לראות במותו? ומי שיש בו דברים אלו, איך אני יכול לעשות לו קצף? אמר הקב"ה למיכאל: צא והבא נשמתו של משה. אמר לפניו: רבנו של עולם, אני הייתי לו רב והוא היה לי לתלמיד, ולא יכול אני לראות במותו. אמר הקב"ה לס"מ הרשע, צא והבא נשמה של משה. מיד לבש כעס וחגר חרבו ונתעטף אכזריות, והלך לקראתו של משה. כיון שראה את משה שהוא יושב וכותב שם המפורש, וזוהר מראהו דומה לשמש, והוא דומה למלאך ה' צבאות, אחזתו חיל ורעדה, אמר: ודאי שאין המלאכים יכולים ליטול נשמתו של משה, ולא מצא פתחון פה לדבר עם משה.

אמר לו משה לס"מ: אין שלום אמר ה' לרשעים, מה אתה עושה כאן? אמר לו: ליטול נשמתך באתי. אמר לו: מי שלח אותך? אמר לו מי שברא את כל הבריות. אמר לו: אין אתה נוטל נשמותי. אמר לו: כל באי העולם נשמתם מסורים לידי. אמר לו: יש בי כח יותר מכל באי העולם. אמר לו: מה כחך? אמר לו: אני בן עמרם שיצאתי ממעי אמי מהול, ובו ביום שנולדתי הייתי מדבר, והלכתי ברגלי, ודברתי עם אבי ואמי אפילו שעדיין לא ינקתי חלב. וכשהייתי בן שלשה חדשים התנבאתי שעתיד אני לקבל תורה מתוך להבי אש. וכשהייתי מהלך בחוץ, נכנסתי לארמונו של מלך, ונטלתי כתר מעל ראשו. וכשהייתי בן שמונים שנה, עשיתי אותות ומופתים במצרים, והוצאתי שישים רבוא לעיני כל מצרים, וקרעתי את הים לשנים עשר קרעים, והפכתי מי מרה למתוק, ועליתי לשמים, והתווכחתי עם המלאכים, וקבלתי תורה של אש, ודרתי תחת כסא אש, ודברתי עם הקב"ה פנים בפנים, ונצחתי בפמליא של מעלה, וגליתי סודותיהם לבני אדם, וקבלתי תורה מימינו של הקב"ה, ולמדתי אותה לישראל, ועשיתי מלחמה עם סיחון ועוג שני גיבורי עולם, שכשירד המבול לא הגיעו המים לקרסוליהם מפני גובהם, והעמדתי חמה ולבנה ברום עולם, והכיתים במטה שבידי והרגתים, מי יש בבאי עולם שיכול לעשות כן? לך רשע מכאן, לך ברח מלפני, איני נותן נשמותי לך. מיד חזר ס"מ והשיב דבריו לפני הקב"ה. א"ל הקב"ה לס"מ: לך והבא נשמתו של משה, מיד שלף חרבו מתערה, ועמד על משה. מיד קצף עליו משה, ונטל את המטה בידו, שחקק בו שם המפורש, ופגע בו בס"מ בכל כוחו, עד שברח ס"מ, ורץ אחריו משה בשם המפורש ונטל קרן הודו מבין עינו, ועיור את עינו. [יש בדברים סודות עמוקים ואינם כפשוטם.]

יצאה בת קול ואמרה למשה: הגיעה השעה שתפטר מן העולם. אמר: המתינו לי שאברך את ישראל, שלא מצאו ממני קורת רוח כל ימי, מפני אזהרות ותוכחות שהייתי מוכיחם. התחיל לברך כל שבט ושבט בפני עצמו, וכיון שראה שנתקצרה השעה, כללם כולם בברכה אחת. אמר להם לישראל: הרבה ציערתי אתכם על התורה ועל המצוות, ועכשיו מחלו לי. אמר לו: אדוננו רבנו מחול לך. אף ישראל אמרו לו: רבנו משה, הרבה הכעסנוך והרבינו עליך טורח, מחול לנו. אמר להם: מחול לכם. אמרה לו בת קול: הגיעו רגעים שאתה נפטר בהם מן העולם, אמר: ברוך שמו חי וקיים לעד ולעולמי עולמים. אמר לישראל: בבקשה מכם, כשתכנסו לארץ זכרו אותי ואת עצמותי. אמרו ישראל: אוי לו לבן עמרם שרץ לפנינו כסוס, ונפלו עצמותיו במדבר.

עד כאן נשאר למשה עוד רגע לחיות, יצתה בת קול ואמרה: הגיע סוף מיתתך. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, זכור אותו היום שנגלית עלי בסנה ואמרת לי, לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים. זכור אותו היום שהייתי עומד על הר סיני ארבעים יום וארבעים לילה, בבקשה ממך אל תמסרני ביד מלאך המות. יצאה בת קול ואמרה לו: אל תתיירא, אני בעצמי מטפל בך ובקבורתך! באותה שעה עמד משה, וקידש עצמו כשרפים, וירד הקדוש ברוך הוא משמי שמים העליונים, ליטול נשמתו של משה, ושלושה מלאכי השרת עמו, מיכאל וגבריאל וז-ג-ז-א-ל. מיכאל הציע מיטתו של משה, וגבריאל פרס בגד של בוץ [מין פשתן] מראשותיו, וז-ג-ז-א-ל מרגלותיו. מיכאל מצד אחד, וגבריאל מצד אחד, אמר הקב"ה למשה: משה, השקף עיניך זה על גב זה, והשקיף עיניך זה על גב זה. אמר לו, הנח ידך על החזה, והניח ידו על החזה. אמר לו, הקף רגליך זה על גבי זה, הקף רגליו זה על גבי זה. באותה שעה קרא הקב"ה לנשמה מתוך גופו, אמר לה: בתי, מאה ועשרים שנה קצבתיך היותך בגופו של משה, עכשיו הגיע קצך לצאת, צאי אל תאחרי. אמרה לפניו: רבונו של עולם, יודעת אני שאתה אלוה כל הרוחות וכל הנפשות, נפש החיים והמתים מסורים בידך, ואתה בראתני, ואתה יצרתני, ואתה נתתני בגופו של משה מאה ועשרים שנה. ועכשיו, יש גוף טהור בעולם יותר מגופו של משה, שלא נראה בו רוח סרוחה מעולם, ולא רמה ותולעה? לכן אני אודה אתך, ואיני רוצה לצאת ממנו. אמר לה הקב"ה: נשמה, צאי אל תאחרי, ואני מעלה אותך לשמי השמים העליונים, ואני מושיבך תחת כסא כבודי אצל כרובים ושרפים וגדודים. אמרה לפניו: רבונו של עולם, בבקשה ממך, תניחני בגופו של משה. באותה שעה נשקו הקב"ה, ונטל נשמתו בנשיקת פה.

ולא נתעסק איש בקבורתו, לא ישראל ולא אחד מהמלאכים, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו שנאמר: ויקבור אותו בגיא בארץ מואב. ומפני מה נקבר בחוצה לארץ? כדי שבזכותו, גם המתים שבחוצה לארץ יחיו. ואימתי נפטר משה? ב-ז' באדר, זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן. (מדרש רבה דברים, ואתחנן. אוצר המדרשים ערך משה)

❖ אהרון הכהן ❖

מזכה הרבים

בנביא מלאכי (ב ו) נאמר: "תֹּרֶת אֶמֶת הִיְתָה בְּפִיהוּ, וְעוֹלָה לֹא נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו, בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אֶתִּי, וְרַבִּים הָשִׁיב מִעֶוְן." "תֹּרֶת אֶמֶת הִיְתָה בְּפִיהוּ", זה אהרון שלא טימא את הטהור ולא טיהר את הטמא. "ועולה לא נמצא בשפתיו", זה אהרון שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור. "בשלום ובמישור הלך אתי", זה אהרון שלא הרהר אחר

מידותיו של הקב"ה, כדרך שלא הרהר אברהם אבינו. "ורבים השיב מעוון", זה אהרון שהשיב את הפושעים ללימוד התורה. היה אהרון קושר חבל של ברזל במותניו, ומחזר על כל פתחי ישראל, וכל מי שאינו יודע לקרות קריאת שמע, לימדו קריאת שמע. ומי שאינו יודע להתפלל, לימדו תפלה. ומי שאינו נכנס בגופה של תורה, היה מלמדו. נולד אהרן בלבד, אלא כל המלמד תורה ברבים לישראל לשם שמים, ואינו נושא פנים לעשיר ולעני, אלא מלמד את כולם כאחת, מתוך כך הקב"ה מרחם עליו, ונותן בו רוח חכמה ובינה ודעה והשכל, ונותן חלקו עם שלשה צדיקים אברהם יצחק ויעקב. [ספרא שמיני פרשה א. ילקוט שמעוני פרשת אחרי תקעט. תנא דבי אליהו יד]

אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה

שפל רוח היה אהרון, מניין? שאין לך שפל רוח יותר ממי שהוא רודף שלום. חשוב בדעתך, היאך אדם רודף שלום, אם אינו משפיל רוחו והולך? הא כיצד, אם היה אדם מקלל את אהרון, היה אהרון אומר לו שלום. אם היה אדם מריב עמו, היה שותק. אם רבו שני אנשים, הוא משפיל רוחו והולך אצל זה ומרצה אותו על זה, וכן לזה, שכך היתה אומנותו של אהרון הצדיק, כששמע על שניים שהיו רבים זה עם זה, הולך אצל האחד, ואומר לו שלום עליך רבי, והוא אומר לו שלום עליך רבי ומורי. מה מבקש מורי כאן? והוא אומר: "פלוני חברך שלח אותי אליך לפייסך, הוא כה מתחרט על מה שעשה לך! ושרוי הוא בצער גדול ואומר: אוי לי, איך אשא את עיני בחברי, בושתי ממנו, שהרי אני הוא שפגעתני בו וחטאתי כנגדו! הלוואי ויסכים להשלים עימי ולסלוח לי!" כך היה אהרון יושב אצלו עד שהיה מוציא כל קנאה והקפדה שיש בלבו על רעהו. מיד אותו האיש היה מהרהר בדעתו, וכי כזה צדיק בא אלי לפייסני. היה אומר לאהרון, רבי, אני הוא שציערתי את חברי. לאחר מכן, היה אהרון הולך אצל החבר, ואומר לו גם כן כדברים הללו, עד שאף הוא היה מוחל וסולח בלב ונפש. וכשנפגשו השניים זה עם זה, מיד חיבקו ונשקו זה לזה, ושב השלום לשרור ביניהם.

אם שמע אהרון על בעל ואשתו שעשו מריבה ביניהם, היה הולך אצל הבעל ואומר לו, שמעתי שהיה לך ריב עם אשתך, אם אתה מגרש אותה, ספק תמצא כמותה ספק לא תמצא. וגם אם אתה מוצא כמותה, אם תריב איתה, היא תאמר לך, כך עשית גם לראשונה. וכך היה נעשה שלום ביניהם, וכשנולד להם בן, היו קוראים אותו 'אהרון' על שמו. ועל זאת היו כל ישראל אנשים ונשים אוהבים אותו. (כלה רבתי פרק ג הלכה א. ילקוט שמעוני מלאכי ב תקפח)

כאשר היה אהרן מהלך בדרך, היה מאיר פנים לכולם. גם כאשר נפגש עם אדם רע או רשע, היה אומר לו 'שלום' בסבר פנים יפות. וכאשר אותו אדם רשע היה מתאוה ללכת ולעבור עבירה, היה אומר לעצמו: אוי לי, היאך אשא את עיני ואראה את אהרון? מתבייש אני ממנו, שהרי הוא כה מתעניין בשלומי! וכך היה אותו האיש מונע את עצמו מלעבור עבירה. זה שנאמר: ורבים השיב מעוון, שהשיב פושעים לתורה. (אבות דרבי נתן יב ג. ספרא שמיני א)

כך זכו עם ישראל בזכותו של אהרון הכהן, שהיתה אהבה ואחוה שרויה ביניהם, והקב"ה בכבודו ובעצמו הלך עימם והשרה עליהם את שכינתו.

אהבת אחים אמיתית

כבר מקטנותו של אהרון, אהב את משה אחיו, כדברי המדרש: "והנה נער בוכה" - נער זה אהרון, מלמד שהיה אהרון עומד ובוכה, בשעה שלקחו את משה אחיו ליאור. (ילקוט שמעוני שמות קסו)

בשעה שצוהו הקב"ה למשה במדין, לך שוב מצרים ותבשרם על הגאולה, סרב משה, שלא הוא יהיה השליח להוציא את בני ישראל, אלא אהרן אחיו הגדול. שהרי אהרן מנהיג כעת את עם ישראל במצרים, ואיך הוא יבוא לתפוס את מקומו? אולם ידע בורא עולם שאין אהרן מיצר כלל ואדרבה שמח הוא, והרגיע הקב"ה את משה והבטיחו שאהרן ישמח בכל לבו בראותו בגדולתו, שנאמר: "וראך ושמח בלבך". ועל טוב וטוהר לבו של אהרן ששמח בגדולת אחיו, זיכהו הקב"ה ללבוש אורים ותומים, שנאמר: "והיו על לב אהרן". (שמות רבה פרשה ג)

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: דַּבְּרוּ אֶל כָּל עַדַּת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר - (שמות יב א) אִמְרָם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: וְכִי שְׁנִיחָם מְדַבְּרִים הָיוּ, וּמָה תִּלְמוּד לומר דַּבְּרוּ? אלא כשהיה משה מדבר, היה אהרן מרכין אוזנו לשמוע באימה, ומעלה עליו הכתוב כאילו שומע מפי הקב"ה. רבי שמעון בר יוחאי אומר: משה היה חולק כבוד לאהרן ואומר לו: למדני. ואהרן היה חולק כבוד למשה ואומר לו: למדני. והיה הדיבור יוצא מביניהם כאילו שניהם מדברים. (מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכת דפסחא פרשה ג)

חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין, זה משה, שנאמר: "אהרן את כל הדברים אשר דבר ה' אל משה, ויעש האותות לעיני העם". וכי מי ראוי היה לדבר משה או אהרן? משה, שהרי משה שמע מפי הגבורה, ואהרן שמע מפי משה. אלא כך אמר משה: אפשר שאדבר במקום שאחי גדול ממני עומד שם? לפיכך אמר לו לאהרן: דבר. לכך נאמר: "וידבר אהרן את כל הדברים אשר דבר ה' אל משה". (אבות דרבי נתן פרק לו)

פטירתו של אהרן הכהן עליו השלום

אמר הקב"ה למשה: עשה טובה ואמור לו לאהרן על מיתתו, מפני שאני בוש לומר לו. מה עשה משה? השכים בבוקר, והלך לו אצל אהרן, התחיל קורא: אהרן אחי. ירד אליו אהרן. אמר לו אהרן: מה ראית להשכים ולבוא אלי היום? אמר לו משה: הלילה למדתי איזה דבר בתורה והתקשיתי בו, לכך השכמתי ובאתי אצלך לדבר עמך בזה. אמר לו, ומהו הדבר שהתקשית בו? אמר לו: איני יודע מה היה הדבר, אלא אני יודע שבספר בראשית הוא, הבא אותו ונקרא בו. לקחו ספר בראשית וקראו בו, ועל כל קטע אמר: יפה עשה ויפה ברא הקב"ה. וכיון שהגיעו לברית אדם הראשון, אמר משה: מה נאמר לאדם הראשון, שהביא מיתה לעולם? אמר לו אהרן: משה אחי, לא תאמר כן, שנראה חלילה שאין אנו מקבלים עלינו גזרת אלוקים! והלוא אפילו אדם וחווה, שיצירי כפיו של הקב"ה הם, והקב"ה השיאם יחד, ועשה להם י"ג חופות בגן עדן, עם כל זה נאמר להם למות, שנאמר "כי עפר אתה ואל עפר תשוב". אמר לו משה: וכי אנחנו לא הגענו למעלות גדולות, שאני שלטתי במלאכי השרת במתן תורה, ואתה שלטת במלאך המות ועצרת את המגפה, ולא סופנו להיות כך? ועדיין לא היה אהרן מבין את הרמז. והיה משה מתבייש לומר לאהרן, הגיע זמנך להפטר מן העולם. אמר משה: אהרן אחי, רצונך לבאר לי מה שנאמר באברהם אבינו? אמר לו כן. אמר לו, נאמר באברהם: "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום, תקבר בשיבה טובה". ועדיין לא היה אהרן מבין.

אמר לו משה: אהרן אחי, אם יבוא הקב"ה ויאמר לך כי בעוד עשרים שנה תמות, היית מקבל את הדברים באהבה? אמר אהרן: צדיק הדיין, נאמן הוא עלי. אמר לו משה: ואם יאמר לך, כי אין לך לחיות אלא עוד חמש עשרה שנה, מה היית אומר? אמר לו: צדיק הוא וצדיק דינו. הוסיף ושאל: אם היה אומר לך כי נותרו לך עוד עשר שנים? עוד חמש שנים? עוד שנה אחת? השיב אהרן וענה: צדיק הוא וצדיק דינו! אמר לו משה: ואם

יאמר לך הקב"ה כי היום הזה אתה מת? אמר אהרן: צדיק הוא וצדיק דינו, ברוך הגזור. אז אמר לו משה: אהרן אחי, אחרי שקבלת גזירת המיתה בחפץ לב, נעלה אל הר ההר. מיד הרגישו עצמותיו של אהרן, אמר לו אהרן: שמא בשבילי הוא הדבר? אמר לו: כן, מיד נגרעה קומתו. אמר לו משה: מקובל עליך למות? אמר לו כן. מיד עלו משה, אהרן ואלעזר להר ההר לעיני כל ישראל.

"אילו היו יודעים ישראל שעולה אהרן למות, לא היו מניחים אותו לעלות, והיו מבקשים עליו רחמים". כיון שעלו להר ההר נפתחה להם מערה, ומצאו שם מיטה העשויה בידי שמים, ומנורה של שבעה קנים למראשותיה.

התחיל משה להפשיט את בגדי הכהונה שעל אהרן מקרסוליו, כדי להלביש בהם את אלעזר. וכשהיה משה מפשיטו, היה ענן הכבוד עולה ומכסה אותו. אמר לו משה: מה אתה רואה? אמר לו איני רואה כלום אלא שענן הכבוד מלביש את אברי שאתה מפשיט. הפשיטו עד ירכו, ועלה ענן הכבוד וכסה אותו. הפשיטו עד צווארו, אמר לו: אהרן אחי מה אתה רואה? אמר לו עד עכשיו לא ראיתי כלום, אלא שעלה ענן הכבוד וכסה אותי עד צווארי. כיון שהפשיט את כולו כסה הענן את כולו, והיה משה קורא: אהרן אחי, מה היא מיתתם של צדיקים? היכן אתה? אמר לו איני כדאי לומר לך, אלא הלוואי שקודם זמן הייתי בא לכאן. אחר כך ירד הקב"ה ונטל נשמתו בנשיקה, שנאמר: "על פי ה'", והיו משה ואלעזר מנשקים את אהרן, משה על לחיו אחד, ואלעזר על לחיו אחד. כשראה משה היאך מת אהרן, נתאווה משה למיתתו.

וכיון שמת אהרן ונתעלם מהם, ירדו משה ואלעזר, והיו כל ישראל עומדים וחרדים ומצפים לראות את אהרן, מפני שהיה אוהב שלום ורודף שלום. נכנס השטן ביניהם, והתסיס את כל ישראל על משה ואלעזר. תפשו כל ישראל, אמרו היכן הוא אהרן? אמר להם משה: גנוז הקב"ה לחיי העולם הבא. אמרו: אין אנו מאמינים לך, היאך יכול מלאך המות לפגוע באדם שעמד נגד מלאך המות ועצרו? שמא אמר לך דבר שלא כהוגן, וגזרת עליו מיתה? אם אתם מביאים אותו, מוטב, ואם לאו, אנו נסקול אתכם! באותה שעה נחלקו ישראל לשלש כתות, אחת אומרת: משה הרג את אהרן, מפני שהיה מתקנא בו. ואחת אומרת: אלעזר בנו הרגו, מפני שהיה מבקש לרשת את הכהונה הגדולה. ואחת אומרת: דרך שמים מת. באותה שעה עמד משה בתפלה ואמר: רבונו של עולם, הוציאנו מן החשד. מה עשה הקב"ה? אמר למלאכי השרת, פתחו את המערה והוציאו את מיטתו של אהרן אוהבי, והגביהו אותה ברומו של עולם, כדי שידעו ישראל ולא יזיקו את משה ואת אלעזר. הגביהו מלאכי השרת את מיטתו ברומו של עולם, והקב"ה הולך לפני המיטה ומספיד עליו, ומלאכי השרת עונים אחריו: תורת אמת היתה בפיהו וכו'. וכיון שראו ישראל את מיטתו ברומו של עולם, והקב"ה ומלאכי השרת מספידים אותו, מיד עמדו כל ישראל מגדולם ועד קטנם וספדו עליו מספד גדול, ובכו עליו בכיה גדולה, שנאמר: "ויבכו את אהרן שלושים יום כל בית ישראל", אפילו נשים. ולא נשים בלבד, אלא היו נותנים טיט ועפר בילדים הקטנים ובוכים, לקיים מה שנאמר: כל בית ישראל. אמרו: 80,000 בחורים קרואים בשם 'אהרן', יצאו אחר מיטתו, מאהבתם אל אהרן, שבאו לעולם בזכותו שעשה שלום בין אביהם ואמם.

וכיון שראה משה כבודו ושבחו של אהרן, שמיטתו נתונה ברומו של עולם והקב"ה ומלאכי השרת מקיפים אותו ומספידים אותו מספד גדול, היה יושב ובוכה, אמר אוי לי שנותרתי לבדי, כשמת אהרן התעסקנו בו אני ובנו, ועמדנו לפני מיטתו, אני מה תהא עלי? מי יעמוד עלי בשעת מיתה? לא אב ולא בן, לא אח ולא אחות, מי יבכה עלי?

באותה שעה השיבו הקב"ה, ואמר לו: אל תירא, הריני עומד בעצמי וקוברך בכבוד גדול, שנאמר: "ויקבור אותו בגיא". וכשם שלא שלט מלאך המות באהרן אלא מת בנשיקה, כך אתה לא יסלוט בך מלאך המות, ותפטר בנשיקה. מיד התיישבה דעתו של משה. אשריהם הצדיקים שהקב"ה בעצמו מאספם, שנאמר: "וכבוד ה' יאספך". ולא עוד אלא שמלאכי השרת יוצאים לקראתם, ושמחים בהם, ומקבלים אותם בסבר פנים יפות, ואומרים להם: בואו לשלום. (ילקוט שמעוני חקת תשסד, מסעי תשפז. כלה רבתי פרק ג הלכה א. מעם לועז)

פטירתו של אהרן הכהן עליו השלום, היתה ביום ראש חודש אב, זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

❁ יוסף הצדיק ❁

הבן יקיר לי

רחל אמנו עליה השלום היתה עקרה כמה שנים, עד שפנתה אל ה' בתפילה ותאמר: "ה' אלוקים זכרני נא ופקדני, שמע נא את תחינתי לפניך, וראית את עניי ונתת לי בנים כאחת השפחות, ולא אשמע חרפתי עוד". וישמע אלוקים בקול רחל, ותלד את יוסף, ותאמר: יוסף ה' לי בן אחר.

אהב יעקב אבינו את יוסף יותר מכל בניו, מאחר ונולד לעת זקנתו, וגם כי היה זריז וחכם כמותו, ועל כן, כל ההלכות שלמד בבית מדרשם של שם ועבר מסרן לו. גם ריחם עליו, מאחר והתייתם מאמו בהיותו בגיל שמונה שנים, לכן הוסיף לו אהבה על אהבתו ועשה לו כתונת פסים, שפסי היד היו עשויים מבד משי מיוחד.

התייחסותו המיוחדת של יעקב אבינו ליוסף בנו, גרמה ריחוק בין יוסף לשאר האחים. אף שני חלומותיו של יוסף, הוסיפו לאחיו קנאה ושנאה עליו. כי בחלומה הראשון חלם, שכל האחים אוספים אלומות של חיטים בשדה, ופתאום קמה וניצבה אלומתו, וכל האלומות השתחוו לאלומתו. ובחלומה השני חלם, שהשמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לו, הבינו אחיו כי מחשבותיו שהוא ימלוך עליהם, והם יהיו לו לעבדים וישתחוו לו, כמו שנאמר: "ויאמרו לו אחיו, הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ, אִם מִשׁוּל תִּמְשָׁל בָּנוּ, וַיֹּסְפוּ עוֹד שׁוֹנֵא אֹתוֹ, עַל חֲלֻמֹתָיו וְעַל דְּבָרָיו". אך כשיעקב שמע את חלומותיו, אמנם גער ביוסף בפני אחיו, כמו שכתוב: "ויגער בו אביו, ויאמר לו: מה החלום הזה אשר חלמת, הֲבֹא נְבוֹא אֲנִי וְאֶמְךָ וְאֶחָיֶךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה". אבל בלבבו שמר את הדברים, והמתין לראות אימתי יתקיימו החלומות, כי ראה ברוח הקודש שעתידיים הם להתקיים.

עילת העילות וסיבת הסיבות

"מה גדלו מעשיך ה', מאד עמקו מחשבותיך!" - מבקש היה הקב"ה לקיים את דבריו אשר אמר לאברהם בברית בין הבתרים (בראשית טו יג): "יָדַע תִּדַּע כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם...", וכדי לקיים גזירה זו היו חייבים יעקב ובניו לרדת למצרים, אפילו כשהם כפופים בשלשלאות של ברזל ובקולרים, ואולם לא עשה הקב"ה כך, אלא חשב היאך להורידם בכבוד, והביא עלילה שיאהב יעקב ליוסף יותר משאר בניו, וישנאוהו אחיו, וימכרוהו לישמעאלים, ויורידוהו למצרים, וישמע יעקב שיוסף חי במצרים, ואז ירדו יעקב ובניו בשבילו.

למה הדבר דומה? לפרה שמבקשים להוליך אותה עם המחרשה שתעבוד בשדה, אך

היא מסרבת ומונעת את העול מצווארה. מה עשוי נטלו את בנה ולקחו אותו למקום החרישה בשדה, והיה העגל גועה. שמעה הפרה את בנה גועה, מיד הלכה בעל כורחה בשביל בנה. כך הקב"ה היה מבקש לקיים גזירת "ידוע תדע", והביא עלילה לכל אלו הדברים, ועל ידי כך ירדו למצרים ופרעו את החוב. (תנחומא וישב ג-ד)

בבית פוטיפר

כשהגיע יוסף למצרים, מכרוהו לעבד לפוטיפר. ויבוא יוסף אל בית פוטיפר וישתכן אותו באמונה, ולא היה זו שמו של הקב"ה מפיו של יוסף. וכשהיה נכנס לשמשו, היה אומר בלחש: "רבון העולם אתה הוא בטחוני, אתה הוא פטרוני, תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך, ובעיני כל רואי, ובעיני פוטיפר אדוני". ופוטיפר שאלו: מה אתה לוחש, שמה כשפים אתה עושה לי? והוא משיבו: לא, אלא אני מתפלל לה' שאמצא חן בעיניך. אמר לו פוטיפר: מבקש אני לראותו, אמר לו יוסף, הרי החמה היא אחד מכמה שמשים שלו, ואין אתה יכול להסתכל בה, והיאך תוכל להסתכל בכבודי? אמר לו הקב"ה ליוסף, בשביל כבודך אני מראה לו את השגחתי שיבין שאין זה כישוף, שנאמר: "וירא אדוניו כי ה' אתו".

כשהיה יוסף מוזג לאדונו קונדיטון, הוא אומר לו מה מזגת לי? הוא אומר קונדיטון, אומר לו אדוני, פסינתון [משקה אחר משובח יותר] אני רוצה, ופתאום היה נהפך הקונדיטון לפסינתון. הוא אומר יין אני רוצה, ונהיה יין. הוא אומר יין מבושל אני רוצה, ונהיה מבושל. וכן על המים, וכן על כל דבר ודבר, שנאמר: וכל אשר הוא עושה, ה' מצליח בידו. כיון שראה אדוניו כן, מסר את כל המפתחות בידו, ולא היה בודק ועוקב אחריו כלל. אך כיון שראה יוסף את עצמו שהוא ברשות עצמו ועושה את כל אשר יחפוץ, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, ואומר: ברוך המקום שהשכיחני בית אבי. אמר לו הקב"ה: אביך מתאבל עליך בשק ואפר, ואתה אוכל ושותה ומסלסל בשערך? הרי אני מגרה בך את הדוב, זו זליכה, אשת פוטיפר שתהא מצירה לך.

יוסף הצדיק עומד בניסיון גדול

ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף, ותבוא לפתותו יום יום במשך שנה שלימה, וכשהיתה מדברת עמו, היה מרכין את פניו למטה לארץ, כדי שלא להביט בה. מה עשתה? לקחה ברזל והניחה מתחת לזקנו, שאם ירכין פניו יהא הברזל מכהו, ואעפ"כ לא שמע אליה. אמרה לו למה אין אתה שומע לי, וכי בגלל שאשת איש אני, הרי אין אדם יודע בנו? אמר לה: אפילו הפנויות שלכם אסורות לנו ליהודים, קל וחומר שאת אשת איש שאסורה. והיתה משדלתו בכל יום ויום בדברים, ומחליפה שלוש חליפות בגדים בכל יום, בגדים שלבשה בבוקר, לא לבשה אותם בחצי היום, ובחצי היום לא לבשה בערב, כדי שיתן עיניו בה. פעם אחת נתקבצו המצריות ובאו לראות את יוסף של יוסף, מה עשתה אשת פוטיפר? לקחה אתרוגים וכיבדה לכל אחת ואחת מהן, ונתנה סכין לכל אחת, וקראה ליוסף שיעמוד לפניו. מרוב שהיו שקועות ביופיו של יוסף, לא שמו לב שהיו חותכות את ידיהן והתמלאו דם. אמרה להן, ומה אתן בשעה אחת כן, אני שבכל שעה רואה אותו על אחת כמה וכמה.

"אין אתה מוצא נאמן גדול מיוסף, שהוא בן שבע עשרה שנה ולא נחשד על העריות".

מנהג היה לאנשי מצרים, שכאשר נהר הנילוס עולה על כל גדותיו ומשקה את מצרים, אותו היום, מביאים כלי שיר וזובחים בהמות לנילוס, והמלך והשרים וכל העם הולכים לשם. אך יוסף מה לו ולעבודה זרה, לכן נשאר בביתו. ניצלה זליכה הזדמנות זו, ואמרה

להם שהיא חולה ואינה יכולה לבוא, ונשארה בבית. שוב ניסתה לפתותו, אך יוסף לא שמע לה. כשראתה כן, תפשהו בבגדו, אך מיד ברח ממנה ויצא החוצה. כיון שראתה שלא שמע לה, התחילה להקים צעקות, ראו מה עשה לי העברי הזה. וכשבא בעלה פוטיפר, אמרה לו: בא אלי העבד העברי, וכשצעקתי, עזב את בגדו אצלי וברח החוצה. כששמע פוטיפר כך, רצה להורגו, אמרה לו אשתו אל תפסיד את ממונך, תניח אותו בבית הסוהר עד שתמכרו לעבד, ותקח את ממונך. אך כל זה לא עשתה אלא כדי שישאר יוסף חי ואולי יתרצה בה. אז צוה פוטיפר את אנשיו להכות את יוסף מכות נמרצות, ויצעק יוסף אל ה' ויאמר: "ה' אלוקים אתה ידעת כי אני נקי מכל הדברים האלה, למה אמות היום על שקר בידי הערלים הרשעים האלה". שמע ה' את תפלתו ויעשה לו נס.

תינוק היה לפוטיפר בגיל 11 חודש, ויפתח ה' את פיהו, וידבר לפני אנשי פוטיפר, ויאמר להם: "מה לכם באיש הזה, ועל מה תעשו לו את הרעה הזאת, שקר אימי זליכה דוברת וכזב תאמר, וכך וכך היה הדבר". וישמעו האנשים את דברי הילד ויתמיהו מאוד, ויכל לדבר וידום. ופוטיפר נכלם מאוד מדברי בנו התינוק, ויצו שלא להכות עוד את יוסף. ויקחהו לשופטים, וישפטו את יוסף לחובשו בבית האסורים.

אך בכל זאת לא חדלה אשת פוטיפר מדבר אליו, גם בהיותו בבית האסורים. והיתה מאיימת עליו: הריני מעוורת את עיניך, והוא אומר לה: ה' פוקח עיורים. הריני כופפת את קומתך, והוא אומר לה: ה' זוקף כפופים. כאן תהא מיתתך בכבלים, והוא אומר לה: ה' מתיר אסורים. אני מוכרת אותך בארץ רחוקה, הוא אומר לה: ה' שומר את גרים. ואף נתנה לו אלף ככרי כסף, ולא רצה לשמוע אליה. (תנחומא וישב ה', ח, ט. במדבר רבה יד. מדרש שכל טוב בראשית לו. ספר הישר. יומא לה ע"ב)

לאחר שתים עשרה שנה שקצב הקב"ה ליוסף להיות בבית האסורים, חלם פרעה מלך מצרים שני חלומות שכל חרטומי מצרים לא הצליחו לפותרם, עד שקראו ליוסף והוציאוהו מבית האסורים ופתרן לפרעה, ככתוב בתורה בפרשת מקץ. וכאשר התפעל פרעה מדבריו של יוסף, שהיה בן 30 שנה בלבד, מינה אותו למשנה למלך. כמו שכתוב (בראשית מא לו): וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה אֶל יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ אֶת כָּל זֹאת, אֵין נָבוֹן וְחָכָם כְּמוֹךָ: אֵתָה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי, וְעַל פִּיךָ יִשָּׁק כָּל עַמִּי, רַק הַכֶּסֶף אֶגְדֹּל מִמֶּךָ: וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה אֶל יוֹסֵף, רְאֵה נִתְּנִי אֶתְךָ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיֹּסֶר פְּרֹעֶה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֵתָה עַל יַד יוֹסֵף, וַיִּלְבֹּשׁ אוֹתוֹ בְּגָדֵי שֵׁשׁ, וַיִּשֶׂם רֶבֶד הַזָּהָב עַל צְנֹאָרוֹ: וַיַּרְכֵּב אוֹתוֹ בְּמֶרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר לוֹ, וַיִּקְרָאוּ לִפְנֵי אֲבִירָךְ, וַנִּתּוֹן אוֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה אֶל יוֹסֵף אֲנִי פְרֹעֶה, וּבְלַעְדֶּיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רִגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם.

שילם הקב"ה ליוסף שכרו, מדה כנגד מדה, כיצד? הוא שלט ביצרו, לפיכך נעשה שליט, שנאמר: וַיֹּסֶף הוּא הַשְּׁלִיט. הוא לא שמע לה, לפיכך המליכו הקב"ה על מצרים כולה, והיו כולם נשמעים לדבריו, שנאמר: לָכוּ אֶל יוֹסֵף, אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ. פיו לא נשק בעבירה, לפיכך: וְעַל פִּיךָ יִשָּׁק כָּל עַמִּי. הוא אמר לה, אין גדול בבית הזה ממני, כדי להדיחה מעליו, לפיכך: אֵתָה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי. הוא לא תפשה בידיו, לפיכך: וַיֹּסֶר פְּרֹעֶה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ, וַיִּתֵּן אֵתָה עַל יַד יוֹסֵף. הוא עזב בגדו בידה, לפיכך: וַיִּלְבֹּשׁ אוֹתוֹ בְּגָדֵי שֵׁשׁ. הוא לא הרכין צווארו לעבירה, לפיכך: וַיִּשֶׂם רֶבֶד הַזָּהָב עַל צְנֹאָרוֹ. הוא לא רכב עמה, לפיכך: וַיַּרְכֵּב אוֹתוֹ בְּמֶרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר לוֹ. היא קראה לאנשי ביתה על כך, לפיכך: וַיִּקְרָאוּ לִפְנֵי אֲבִירָךְ. הוא ניתן לבית הסוהר על כך, לפיכך: וַנִּתּוֹן אוֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם.

יוסף אף התברך בברכה מיוחדת במינה: **"בן פורת יוסף, בן פורת עלי עין"** - הוא שולט על העין, ואין העין שולטת בו. גם בניו התברכו: **"וידגו לרוב בקרב הארץ"** - כשם שהדגים שבים, המים מכסים אותם, ואין העין שולטת בהם, אף זרעו של יוסף, אין עין הרע שולטת בו. זכינו שנתברכנו כל עם ישראל בזכותו של יוסף, גם מי שלא בא משבט יוסף, שהרי נאמר בתהילים: **"גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה"** - כל עם ישראל נקראים בני יעקב ויוסף, כיון שיעקב הוליד, ויוסף כלכל את אחיו ואת כל בית אביו.

ומדוע זכה יוסף לברכה זו? התשובה בהמשך הפסוק: **"בנות צעדה עלי שור"** - שבשעה שעלה יוסף לגדולה והומלך על מצרים, היו בנות מצרים עולות על החומה ומסתכלות בו, וכל אחת היתה זורקת לעברו תכשיטים ואבנים טובות כדי שיסתכל בה, אך הוא שמר את עיניו ולא הסתכל באף אחת מהן. **"עין שלא רצתה לזון במה שלא שלה, עין הרע לא תשלוט בה"**. (בראשית רבה צ ג. במדבר רבה פרשה יד)

"יוסף ירד למצרים, וגדר עצמו מן העררה, נגדרו ישראל בזכותו". (ויקרא רבה לב ה)

יוסף נתן לכל יהודי ויהודי את העז והכוח להתגבר על יצרו ולהיות קדוש. כפי שצינו הקב"ה: **"קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' אלהיכם"** (ויקרא יט ב) - מפרש רש"י: **"קדושים תהיו, היו פרושים מן העריות"**. הקב"ה מצפה מכל אחד מבניו שיהיה **קדוש**, וישתמש בגופו בקדושה ובטהרה, כיאה לבנו של מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא!

וכן אמרו חז"ל: **"יוסף מחייב את הרשעים"**, כלומר: אין אדם שיכול להצטדק שיצר תקפו, שהרי יוסף כבר נתן את הכח לכל יהודי שלא לתת ליצרו לשלוט עליו. תעמוד לנו זכותו של יוסף, שנזכה תמיד לעבוד את ה' בקדושה ובטהרה, אמן.

❖ דוד המלך ❖

נתיב של יסורים

דוד המלך - מילים אלו מעוררות בנו רגש טמיר של כיסופים וקדושה, של שירה וזמרה, ודבקות לקב"ה. **"כְּרִיתִי בְּרִית לְבָחִירִי נִשְׁבַּעְתִּי לְדָוִד עֲבָדִי"** (תהלים פט ד) - כך אומר הקב"ה. דוד הוא המלך הנבחר ביותר בעיני הקב"ה, אשר למענו מבטיח לנו הקב"ה כי ישלח לנו את משיח צדקנו. וכך אנו מתפללים שוב ושוב: **"בְּעֶבֶר דָּוִד עֲבָדְךָ אֵל תֵּשֵׁב פָּנֵי מְשִׁיחְךָ"**. (תהלים קלב ז)

אולם האם יודעים אנו, איזו דרך עבר דוד עד שנוכחו כולם לראות במעלתו? באלו ניסיונות התנסה? אלו יסורים ורדיפות עברו עליו עד שהגיע למלוכה, וגם במשך תקופת ממלכתו, עד שהעיד על עצמו (תהלים סט ה): **"רַבּוֹ מַשְׁעָרוֹת רֹאשֵׁי שָׁנָאִי חָנָם"**.

נסה לעמוד על מעט מקורות חייו המאלפים של דוד המלך, נעים זמירות ישראל.

ישי - ירא חטא

בבית לחם גר איש מורם מעם, גדול בתורה וביראת שמים, הלוא הוא ישי, בנו של עובד, נכד לבועז ורות. ששה בנים נולדו לישי, ואין כמותם צדיקים בכל בית לחם, גבורים במלחמתה של תורה, ויראי ה'. עיני ישראל כולם היו נשואות לבית זה, שבודאי ממנו תצא המלוכה לעם ישראל.

ישי - ירא חטא היה. ומגודל חרדתו מפני כל שמץ של חטא, עלה בלבו ספק לעת זקנתו. אמר: שמא חס ושלום לא כיוונו בועז ובית דינו אל ההלכה, וחס ושלום לא היתה ראויה

סבתי רות לבוא בקהל ה'. אם אכן כך - מואבי אני, ואיך דר אני עם אשתי, שבת ישראל כשרה היא? כאשר עלתה מחשבה זאת בלבו, מיד החליט לפרוש מאשתו.

כעבור מספר שנים, בהם היה פרוש מאשתו, אמר ישי: אין נאה לאדם לשהות בלא אשה. מה עשה? לקח שפחה כנענית שהיתה בביתו, ואמר לה: הרי את משוחררת על תנאי: אם כשר אני לבוא בקהל ה' - הרי את משוחררת וגיוורת, ותהיי לי לאשה כדת משה וישראל. אך אם פסול ומואבי אני - הרי אינך משוחררת, ונשארת את שפחה כנענית, המותרת להנשא למואבי.

מוזר הייתי לאחי

אשת ישי, נצבת בת עדיאל, שהיתה צדיקה מאוד, הצטערה צער רב על שצדיק זה, בעלה, פרש ממנה, והיתה רוצה להעמיד ממנו עוד ילדים. ראתה השפחה בצער האשה, פנתה ואמרה לה: עשי כמו המעשה שעשתה לאה, שנישאה ליעקב תחת רחל אחותה ללא ידיעת יעקב. אף את תבואי במקומי, מבלי שישי ידע על כך.

אכן עשתה אשת ישי כעצת שפחתה, והתחלפה עמה ללא ידיעתו של ישי כלל. התעברה אשת ישי, וכעבור תשעה חודשים ילדה בן. הצטער ישי צער רב, הוא חשב כי בן זה ממזר הוא חס ושלום, שהרי פרוש הוא מאשתו כבר כמה שנים, וכיצד נולד הבן הזה?!

ששת הבנים של ישי קנאו את קנאת ה' ורצו להרוג את הבן ה"ממזר". אמר להם ישי: הניחו לו, ולא תוציאו לעז עליכם. אולם יהיה הולד מאוס ועבד לכם, ועל ידי כך לא יתערב בעם ישראל, ולא יבוא בקהל ה'.

אותו בן, מי הוא היה? - לא פחות ולא יותר מאשר דוד המלך.

הוא שאמר דוד בתהילים: (סט ט) "מוֹזֵר הָיִיתִי לְאָחִי וְנִכְרִי לְבִנִי אִמִּי".

הרחקת מידעי ממני

תינוק היה דוד, וכבר עמד על דעתו וידע את כל אשר אתו. עוד כשהיה תינוק בעריסה לחשה לו אמו: טהור אתה בני, קדוש מרחם. אל יפול לבך עליך ביסורים המצפים לך. קבל אותם באהבה והישען על ה'!

גדל דוד מעט, ועיניו ראו את המחיצה המבדילה בינו לבין יתר אחיו. אמרו חכמים: ישי גדול בכל עמו היה, וכל מקום שהיה מגיע אליו, היו אנשים רבים יוצאים לקראתו ומלווים אותו בכניסתו וביציאתו. כל בניו חשובים היו כמוהו, אף הם היו מכובדים בעיני העם. רק דוד הקטן, רחוק היה מכולם ומאוס.

ראו כל העם שאחי דוד מרחקים אותו, אמרו: ודאי יש דברים בגו. שמועות רבות הילכו על דוד הקטן, ועלילות רבות טפלו עליו. "ישיחו בי יִשְׁבִּי שֶׁעַר וְנִגְיֵנוֹת שׁוֹתֵי שֶׁכָּר" (תהלים סט ג). תחילה היו העלילות רק בגדר ספק, אולם כאשר ראו כי אין אחי דוד מכחישים אותן, הפכו העלילות לודאיות. כל איש ישראל "ידע" על "חסרונותיו" ו"מעשיו הרעים", וכבר לא היה איש חושש לפגוע בכבודו. אמרו כולם: הכלמתו של דוד - זהו כבודו של בית ישי. אם מקורביו מואסים בו, אנו ודאי צריכים למאוס בו ולרחק אותו. את "קלקלתו" היו תולים כולם במקור קדמון: הרי מרות המואביה הוא בא! כנראה כל צדקתו של בועז יצאה בישי וששת בניו, וכל ה"פסולת" של רות - דבקה בדוד.

ידע דוד על שום מה מרחקים אותו, והבין כי כוונתם לשם שמים. אמר: לא אותי הם

מתעבים, כי אם את העוון. הוא לא נטר להם שנאה, ואף הוסיף עליהם אהבה בסתר לבבו.

צמאה נפשי לאלוקים

לא מצאו אחיו ובית אביו מנוחה מדוד, עד שהחליטו כי הטוב ביותר הוא, שילך לרעות את צאן אביהם במדבר.

מרוחק מביתו ומבודד מכל עמו, מצא דוד פורקן לנפשו במדבר הצחיח. שם, רחוק מקרבת בני אדם, יצא לבקש לו קרבת אלוהים. אדם הנמצא בתוך חברת אנשים - פעמים שקשה לו להתענג על דבקות בה'. תמיד טרוד הוא באהבת הבריות, שואף הוא למצוא חן בעיניהם, מוטרד הוא מאותם אלה ששונאים אותו ומתנכלים לו. אולם דוד - פנוי הוא מטרדות אלה. כל ליבו ובשרו מרננים לאל חי, "ואני קרבת אלוהים - לי טוב!!", כל תענוגות העולם הזה - נחשבים בדעתו כאין וכאפס לעומת ההתענגות האמיתית על ה'. "טוב לי כי עוניתי - למען אלמד חוקיך" - שמח דוד ביסוריו ומודה עליהם, שבלעדיהם לא היה זוכה לדבקות כה גדולה באלוהים חיים.

שאול מלך ישראל

ובינתיים - מה קורה ב"דרג המדיני" של ישראל? באותה תקופה היה שאול מולך על ישראל. הוא נבחר למרות שלא היה משושלת המלכות של שבט יהודה, אלא משבט בנימין. ומדוע? רצה הקב"ה שיקום מלך משבט בנימין וילחם בעמלק. כי עמלק מורעו של עשו היה, ובשעה שהשתחויו יעקב אבינו ובניו לעשו, בנימין עדיין לא נולד ולא השתחוה לרשע הזה. אמר הקב"ה: יבוא שאול הבא מבנימין, וילחם בעמלק הבא מעשו. אף יעקב אבינו ברח את בנימין: "בְּנִימִין יָאֵב יִטְרֹף" - ממנו יצא המלך שאול, שילחם בעמלק.

מצות מחיית עמלק

ואכן פונה שמואל הנביא אל שאול ואומר לו (שמואל א טו א - ג):

"אֲתִי שָׁלַח ה' לְמַשְׁחֹךְ לְמֶלֶךְ עַל עַמּוֹ עַל יִשְׂרָאֵל. וְעַתָּה שָׁמַע לְקוֹל דְּבָרֵי ה': כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת פָּקְדֹתַי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל... עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת עִמָּלֶךְ וְהִחַרְמָתָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, וְלֹא תִחַמַּל עָלָיו וְהִמַּתָּה מֵאִישׁ עַד אִשָּׁה מֵעוֹלָל וְעַד יוֹנֵק מִשׁוּר וְעַד שָׂה מִגִּמְלָה וְעַד חֲמוֹר".

שאול מצטווה להילחם בעמלק ולמחותו כליל, עד שלא ישאר לו שום זכר. אולם שאול החטיא את המטרה: "וַיִּחַמַּל שְׂאוּל וְהָעָם עַל אֲגָג וְעַל מִיטֵב הַצֶּאֱנָן וְהַבָּקָר" (שם ט) - שאול מרחם על הצאן והבקר ומותיר אותם, ואף את אגג מלך עמלק הוא מותיר בחיים.

קריעת המלוכה מעם שאול

בעקבות כך, פונה הקב"ה אל שמואל הנביא ואומר לו (שם יא): "נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שְׂאוּל לְמֶלֶךְ, כִּי שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת דְּבָרֵי לֹא הָקִים". ובציווי ה', פונה שמואל אל שאול ואומר לו (שם כח): "קִרַּע ה' אֶת מַמְלַכְוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיָךְ הַיּוֹם וַיִּתֶּנָּה לְרַעַךְ הַטּוֹב מִמֶּךָ" - בעקבות כך שלא קיימת את דבר ה' במלואו, תם תפקידך כמלך, ותחתך יושב אדם הראוי למלוכה יותר ממך.

לאחר מעשה זה, ממשיך שאול עדיין להיות מלך בפועל, אולם הקב"ה מכין כבר את מלכותו של המלך הנבחר, משושלת המלכות של שבט יהודה. מיהו אותו מלך נבחר, אשר אותו ראה ה' כראוי למלוך על עמו ישראל תחת שאול?

מלך ממשפחת ישי

זאת מגלה הקב"ה לשמואל הנביא מיד בהמשך (שמואל א טו א): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל: עַד מָתִי אֶתָּה מִתְאַבֵּל אֶל שְׂאוּל וְאֲנִי מֵאַסְתִּיו מִמֶּלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל. מֵלֵא קִרְנְךָ שֶׁמֶן וְלֶךְ אֲשַׁלַּחךָ אֶל יִשִּׁי בֵּית הַלְחָמִי, כִּי רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֶלֶךְ".

אכן, חושב שמואל, ראויה היא משפחתו החשובה של ישי, שממנה תצא מלכות לישראל. שבעת ילדיו מוכתרים בתורה וביראת שמים ובכל מידה טובה, ודאי ראויים הם למלכות.

הולך שמואל הנביא אל העיר בית לחם, כשבירו "קרן השמן". היה זה כלי מיוחד, שהיה שמור במשכן באוהל מועד, ומיועד למשיחת מלכי יהודה. אולם שמואל חושש ששאוּל ישמע על המלכת המלך החדש, ויתפוס אותו כ"מורד במלכות", ולכן בעצת ה' הוא לוקח עמו עגלת בקר, ומודיע לאנשי בית לחם כי הוא בא לעירם כדי לזבוח זבח לה'.

האדם יראה לעיניים

אל הזבח מזמין שמואל את ישי ובניו. כל הבנים מגיעים חוץ מדוד, כמובן. דוד נמצא במדבר, רועה את הצאן, ואף אחד לא חושב לרגע כי יש להביא את הבן המאוס והמרוחק למעמד נכבד זה. מיד כשמגיעים הבנים, רואה שמואל את אליאב הבכור, שהיה בעל קומה והדרת פנים של מלכות. אמר שמואל בלבו, בודאי הוא ההגון ביותר למלוכה, ורצה להמליכו.

אמר רבי יצחק: נטל שמואל את קרן השמן, ובא ליצוק על ראש אליאב. וברח השמן לאחריו! אמר הקב"ה לשמואל: "אַל תִּבֶּט אֶל מַרְאֵהוּ וְאֶל גְּבוֹה קוֹמָתוֹ, כִּי מֵאַסְתִּיהוּ... כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיו וְה' יִרְאֶה לְלִבּוֹ" - לא באליאב חפצתי לי למלך! כי האדם מתרשם ממה שרואות עיניו, אולם הקב"ה רואה דווקא את פנימיות הלב, ויודע מיהו הראוי באמת.

מעביר ישי את בנו השני - אבינדב - לפני שמואל, אולם גם אבינדב לא נבחר. לאחריו עבר הבן השלישי שמעא, ולאחריו כל אחיו, אולם באף אחד מהם לא בחר ה'. פונה שמואל אל ישי ושואל אותו: "הֲתִמּוּ הַנְּעָרִים?"! האם אין לך בן נוסף, הרי הקב"ה אמר לי בפרוש שאחד מבניך יבחר! עונה ישי ואומר: "עוֹד שְׂאֵר הַקָּטָן, וְהִנֵּה רֵעָה בְּצֶאֱן" - אכן "נשאר" לי עוד בן, נחשב הוא כמו "שיריים" [שאריית], אינו חשוב הוא כמו כל אחיו, רועה הוא את הצאן במדבר.

ויקחהו ממכלאות צאן

"וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל יִשִּׁי: שְׁלַחָה וְקַחְנוּ כִּי לֹא נֹסֵב עַד בָּאוּ פֹה" - שמואל, ששומע כי הקטן הוא רועה צאן, מבין כי אכן ראוי הוא להיבחר, כיון שהוא מבודד מהבלי העולם הזה, ומתבודד עם אלוֹקֵיו בשדות.

אמרו רבותינו: אין הקב"ה נותן גדולה לאדם, עד שהוא בודקו בדבר קטן. דוד רועה צאן היה לאביו, ומסר את נפשו כדי לשמור על צאנו. מה היה עושה? בשעה שהיה מגיע זמן המרעה, היה כולא וסוגר את הצאן. תחילה היה משחרר את הגדיים הקטנים והחלשים, והם היו אוכלים את ראשי העשבים, שהם החלק הרך ביותר. לאחר מכן היה מוציא את התיישים הזקנים שיאכלו את אמצעם של העשבים, שהם חלק קשה יותר בעשב. ולבסוף היה מוציא את הצעירים והחזקים, להם הותיר את העשב הקשה ביותר. אמר הקב"ה: מי שהוא יודע לרעות את הצאן, ולדאוג לכל אחד כפי כוחו, יבוא וירעה את

צאני - עם ישראל. וזהו שנאמר בתהלים (עח ע): "וַיִּבְחַר בְּדָוִד עֶבְדּוֹ וַיִּקְחֵהוּ מִמְּכֻלָּאת צֹאן... לְרֵעוֹת בֵּיעָקֵב עִמּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל נָחֲלָתוֹ".

אדמוני עם יפה עיניים

מיד שלחו להביא את דוד מן המדבר. רואה אותו שמואל והנה הוא "אֲדָמוֹנִי עִם יִפֶּה עֵינָיִם וְטוֹב רֵאִי" (שמואל א טז יב). היו בדוד שתי תכונות מנוגדות: מצד אחד - "אדמוני", ומצד שני - "יפה עיניים וטוב רואי". האדמוניות היא תכונה של שפיכות דמים, ואילו "יפה עיניים" היא תכונה של טוב לב ומידות נאצלות. לכן הפסוק מכנה את דוד בשם: "עֲדִינוּ הָעֵצָנִי". שבשעה שהיה יוצא למלחמה, היה מקשה את עצמו כעץ. ובשעה שהיה יושב ועוסק בתורה, היה מעריך את עצמו כתולעת רכה.

היה שמואל חושש שמא דוד הוא שופך דמים כמו עשו, שגם עליו נאמר "אדמוני". אמר לו הקב"ה: "עם יפה עיניים" - שכל מה שהוא עושה, הכל לפי דעת תורה. לפני כל מלחמה היה נועץ בסנהדרין, שהם "עיני העדה".

ועל כן "קום מִשְׁחָהוּ כִּי זֶה הוּא!" מה שנראה אינו אלא בגלוי, אבל אני בוחן ליבות וכליות יודע שכל מעשיו ותכונותיו מופנים ומפועלים לשם שמים, ויש לו פנימיות וכוחות נסתרים.

בשמן קרשי משחתיו

מיד לקח שמואל את קרן השמן, ובא ליצוק על ראש דוד. והנה, אומרים חז"ל, השמן רץ מעצמו וניצוק בראש דוד! נקשרו טיפות השמן על ראשו, ונצצו כאבנים טובות ומרגליות. ובתום המשיחה, חזר קרן השמן להיות מלא כבתחילה. אותה שעה עמדה 'נצבת' אשת ישי וגילתה את הסוד, וידעו כולם כי דוד כשר וישר והגון למלכות.

באותה שעה אמר דוד (תהלים קיח כא): "אֹדֶךָ כִּי עֲנִיתָנִי, וְתָהִי לִי לִישׁוּעָה" - אותם עינויים שהתענית עד כה, היו לי לבסוף לישועה ונחמה. ישי, שהבין עכשיו למפרע את כל מה שקרה, אמר: "אֲבֵן מֶאֱסוֹ הַבּוֹנִים - הִיתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה!". אחי דוד אמרו: "מֵאֵת ה' הִיתָה זֹאת, הִיא נִפְלְאֹת בְּעֵינֵינוּ". ושמואל בשמחתו, שהתנבא שיושיע דוד את ישראל מיד אויביהם, אמר: "זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה' נִגִּילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ!".

"וְתִצְלַח רוּחַ ה' אֶל דָּוִד" - מהיום ההוא התעוררה בדוד רוח מיוחדת של קדושה, נבואה וגבורה. רוח הקודש שרתה עליו, ובהשראתה גם התחיל דוד לשורר את מזמורי התהילים.

"וְרוּחַ ה' סָרָה מֵעַם שָׂאוֹל וּבִעֲתָתוֹ רוּחַ רָעָה מֵאֵת ה'" - אין שני מלכים משמשים בכתר אחד! כיון שנמשח דוד למלך, הוסרה משאול רוח ה', ובאה עליו רוח בער. אותה רוח ה' קפצה ועברה משאול אל דוד. התחיל דוד לעלות מעלה מעלה, ושאול החל לרדת. על דוד צלחה רוח נבואה, ומשאול סרה ונסתלקה השכינה.

דוד מנגן לפני שאול

כשראו עבדי שאול את מצבו הרע, חיפשו עצה לעזור לו ולרפאתו. אמרו לו: יביאו לפני המלך איש מנגן בכינור, ובעת שתהיה על המלך רוח רעה, ינגן המנגן לפניו, ובכך ייטב למלך. הסכים שאול לעצתם, וביקש כי יחפשו לו איש מיטיב לנגן.

"ויען אחד מן הנערים ויאמר: הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי, יודע נגן וגיבור חיל, ואיש מלחמה ונבון דבר, ואיש תואר וה' עימו" (שמואל א יז יח) - אמרו חז"ל: אותו נער שדיבר היה

שמו "דואג", וכל דבוריו לא היו אלא בלשון הרע. הוא שיבח את דוד שבחים רבים, שאינם שייכים לנגינה, כשכוונתו לרעה, להכניס קנאה בלב שאול. ואכן כששמע שאול על מעלותיו של דוד נחלשה דעתו והתקנא בו.

שולח שאול לישי שישלחו לו את דוד, "ויבוא דוד אל שאול ויעמוד לפניו ויאבהבו מאוד... והיה בהיות רוח אלוקים אל שאול, ולקח דוד את הכינור וניגן בידו... וסרה מעליו רוח הרעה". לא הכינור בלבד היטיב את רוח שאול, אלא גם דוד עצמו, על ידי חן מעלותיו ואור נפשו, היה מנעים זמירות ה' לפני שאול, שאין לאדם להתייחס בשום מצב, אלא להישען על קונו ורועו - "ה' רועי לא אחסר, בנאות דשא ירביצני, על מי מנוחות ינהלני". כך הביא דוד נחמה ועידוד לשאול, והתחבב מאוד בעיניו.

גלית הפלישתית

שמעו הפלשתים, אויבי ישראל, על מצבו וחולשתו של המלך שאול, והחליטו לנצל את ההזדמנות. הם נאספו למלחמה, אולם הפעם רצו להעמיד פנים כאילו אינם מעוניינים בשפך דמים. הם שלחו את גיבורם - גלית: "ויעמד ויקרא אל מערכת ישראל ויאמר להם למה תצאו לערך מלחמה הלא אנכי הפלשתי ואתם עבדים לשאול ברו לכם איש ויירד אלי" - תבחרו לכם גבור שילחם בי, ואם הוא ינצח אותי - נהיה כולנו עבדים לכם. אך אם אני אנצח אותו - תהיו אתם לנו לעבדים.

במשך ארבעים יום, בוקר וערב, יוצא גלית ומשמיע דברי חירופים ועזות נגד הקב"ה. רואים ישראל את מראהו הנורא והמבעית - בריון בגובה למעלה משלושה מטרים, חמוש כולו מכף רגל ועד ראש, ומוזיין בכלי זין. שומעים הם את דבריו הנועזים - "ויחתו ויראו מאוד". לאחר שסרה רוח ה' משאול המלך, אחז את העם פחד וחלחלה, ולא היה בהם איש שהעז להילחם נגד גלית.

דוד בשדה המערכה

והיכן היה דוד כל אותו הזמן? האם לא שמע את דברי הנאצה והחוצפה? אכן דוד לא היה במערכה באותם ימים. בזמן שהיה שאול בשופי ובצלילות הדעת, היה דוד הולך חזרה לאביו לרעות את הצאן ולשמשו. גם בימי מלחמה אלו שהה הוא עם אביו ועם הצאן, כי המנהג בישראל היה שמכל משפחה יוצאים הגדולים להלחם, ואילו הקטנים נשארים עם אביהם, בפרט אם הוא זקן.

"ודוד הוא הקטן, ושלושה הגדולים הלכו אחרי שאול" - אף על פי שכבר נמשח דוד למלך, לא גבה ליבו ולא רמו עיניו. דוד הוא הקטן, שהיה מקטין עצמו תמיד.

כעבור ארבעים ימי מלחמה, שיער ישי כי כלתה הצידה מכליהם של בניו הנמצאים בשדה הקרב, ולכן שלח את דוד לספק לאחיו מזון. מיד מילא דוד את שליחות אביו, הוא הפקיד את הצאן ביד שומר נאמן, ומיהר ללכת אל אחיו.

עוד הוא מדבר עם אחיו ודורש בשלומם, והנה יוצא גלית כמידי יום, ומתחיל לחרף ולגדף מערכות אלוקים חיים. מזדעזע דוד מן העזות והחוצפה של גלית, ורוח קנאת ה' בוערת בליבו. הוא שומע את אנשי הצבא של ישראל אומרים זה לזה בפחד: הראיתם את האיש הזה, שעולה לחרף את ישראל! אפילו שאול פוחד ממנו, והוא הבטיח כי האיש אשר יכנו - יעשיר אותו המלך עושר רב, ויתן לו את בתו לאישה, ואף ישחרר את כל בית אביו ממסי המלך.

דוד, שרצה שיביאו אותו לפני שאול, כדי להציע לו להילחם בגלית, עשה את עצמו כאילו הוא מתעניין בכרוז שהוציא המלך. הוא הלך מאיש לאיש, שאל שאלות והראה

התעניינות. ואכן, עוברת השמועה כי דוד מעוניין להלחם בגלית, והוא מובא לפני שאול.

גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך

עומד דוד לפני שאול ומספר לו: רועה צאן אני, ובאחד הימים באו אל העדר אריה עם שני גוריו יחד עם דוב ושני גוריו. הם לקחו מה מן העדר, ואני מיד רדפתי אחריהם, תפסתי ושיסעתי אותם, וגם את האריה תפסתי בזקנו והכיתי אותו, וכך הצלתי את השה מבין שיניהם. ואם כן בקשתי שטוחה לפניך: "והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם, כי חרף מערכות אלוקים חיים!".

ובאמת כיצד היה בכוחו של דוד להילחם באריה ובדוב? את כוחו קבל הוא מכח הנבואה ורוח ה' ששרתה עליו לאחר משיחתו בשמן.

כשאירע לדוד מעשה זה עם הארי והדוב, אמר: וכי מה אני חשוב, שהכיתי את החיות הרעות האלה? אלא ודאי מאת ה' היתה זאת, לרמוז לי שעתידה לבוא צרה על "שה" פזורה ישראל, והם עתידים להינצל על ידי דוד בענוותנותו לא גילה את הדבר לאיש, אלא שמר זאת בלבו, ואף עשה לעצמו תזכורת תמידית: כששחט דוד את אותו השה, הפשיט את עורו ועשה ממנו בגד, והיה לבוש בו תמיד. רק עכשיו בהתייצבו לפני שאול, הוצרך דוד לספר ולגלות את הסיפור, כשהוא מראה לשאול את כנף בגדו שעשוי מעור השה.

לא בחיל ולא בכח

כששומע שאול את דבריו האמיצים של דוד, הוא אומר לו: "לך, וה' יהיה עמך!". הוא הלביש את דוד בבגדי המלחמה שלו - כובע נחושת, שריון וחרב. היו אלו בגדים שניתן להרחיבם ולהצרים כפי הצורך. ניגש שאול אל דוד להתקין עליו את המדים באופן שיתאימו למידתו, אבל להפתעתו ראה שאין צורך בזה - הבגדים התאימו בדיוק למידתו של דוד. ראה זאת שאול, וקנאה עברה בלבו. הוא חשש שמא יש כאן רמז שאף כתרו הולם אותו, והכניס בדוד עין הרע.

הרגיש דוד בדבר, ולכן הסיר מיד את הבגדים. הוא אמר לשאול: "לא אוכל ללכת באלה, כי לא נסיתי" - אינני מלומד בכלי קרב ובמדי מלחמה, נוח לי יותר בבגדי הרגילים. דוד אף ראה בלבישת בגדים אלו - חסרון בבטחון בבורא עולם. הפלישתי סומך על כלי זינו ושריונו, ואילו הוא דוד ילבש עוז וגבורה ובטחון בה'.

לוקח דוד את מקלו בידו, בוחר לו חמשה אבני נחל חלקות מאוד ושם בתרמילו, וכך הוא פונה להילחם בפלישתי הענק.

באבוד רשעים רינה

רואה גלית הפלשתי והנה נער מתקרב לקראתו. והנער אינו מזויין ואינו משוריין, רק מקל בידו, ותרמיל רועים על שכמו. חרה לו מאוד על כך שעושים ממנו "צחוק" לעג וקלס ומדהתלים בו, והוא פונה אל דוד בכעס: "הכלב אנוכי כי אתה בא אלי במקלות?" אמר לו דוד: "אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון, ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל אשר חרפת: היום הזה יסגר ה' בידי והפתיר והסרתי את ראשך מעליך ונתתי פגר מחנה פלשתים היום הזה לעוף השמים ולחית הארץ וידעו כל הארץ כי יש אלהים לישראל!".

גלית נבוך מאוד למשמע הדברים. הוא כבר התרגל לתגובות של פחד ומורץ לב מצד ישראל, ונדהם והתבלבל מול אומץ לבו של דוד. או אז לקח דוד אבן בידו, והשליך

אותה בכח רב על מצחו של גלית. אמרו חז"ל: חמש האבנים התווכחו ביניהן, כל אחת אמרה: אני אהרוג את הפלשתי. עשה הקב"ה נס: אמר דוד המלך חמש מילים מן הפסוק "שמע ישראל" כנגד חמש האבנים: "שמע ישראל ה' אלוהינו ה'", ולאחר מכן אמר "אחד" ואז נתאחדו כל האבנים לאבן אחת.

כשהגיעה האבן אל מצחו של גלית, נחסמה על ידי כובע הנחושת. אמרו במדרש, שהנחושת לא רצתה להיבקע. אמרה לה האבן: הבקעי לפני, ובשכר זה תזכי שימולו מעתה בברזל, במקום שהיו מלים עד אז בצור [אבן חדה מאוד]. אכן נכנסה האבן במצחו של גלית, וכל כך גדול היה כח הקליעה, עד שהאבן טבעה במצחו. נפל גלית על פניו, ודוד לקח את חרב גלית, ערף את ראשו, והביא אותו אל שאול. לאחר מכן סבב עימו בכל מחנה ישראל לבשר לכולם על התשועה הגדולה.

נרדף למוות

מכאן ואילך מתחבב דוד מאוד בעיני העם. בחזרתו משדה הקרב שרו הנשים ואמרו: "הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו". היה דוד בכל דרכיו משכיל וה' עימו. אולם כאן לא תמה מסכת ייסוריו. הצלחתו הגדולה היתה לצנינים בעיניו של שאול. "ויחר לשאול מאוד וירע בעיניו הדבר הזה, ויאמר נתנו לדוד רבבות ולי נתנו האלפים, ועוד לו אך המלוכה" (שמואל א' יח ח). רק חסר שימליכו אותו במקומי למלך. לא ידע שאול כי בעצם כבר נמשח דוד למלך על ידי שמואל.

במשך הזמן דן שאול את דוד למיתה כ"מורד במלכות", וניסה בדרכים שונות להורגו. בתחילה בסתר, ואחר כך בגלוי. הוא ניסה להטיל בדוד את חניתו, תוך כדי שהוא מנגן לפניו. כשלא הצליח בכך, ניסה לחבל תחבולה והתנה עמו תנאי שאם יצא למלחמה בפלשתים ויביא לו מאה עורלות פלשתים, יתן לו את בתו מיכל לאשה. כך קיווה שימות בקרב. כשגם זה לא עזר, ודוד חזר מן המלחמה עם 200 עורלות פלשתים, התחיל שאול להתנכל לדוד בדרכים גלויות. הוא שלח שומרים לביתו של דוד כדי לתופסו ולהורגו, אולם כאן נחלצה לעזרה מיכל בת שאול, אשת דוד, והבריחה אותו בחכמה. כך היה דוד נרדף למוות, עד שהוא זועק ואומר: (תהלים סט ב) הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מֵיִם עַד נַפְשִׁי.

מאת ה' היתה זאת

חז"ל מאירים את עינינו להבין, כי שאול לא עשה את מעשיו מתוך רשעות חס ושלום. אדרבה, שאול מתואר בנביא ובחז"ל כאישיות מרוממת מעם, עניו, צדיק וחסיד. אלא מאת ה' היתה זאת להפיח בלבו של שאול רוח קנאה בלתי טבעית ובלתי נשלטת, כמו שנאמר: "ותהי רוח ה' רעה אל שאול" - רוח הקנאה היתה מאת ה', כדי שירדוף אחרי דוד.

גם לאחר מות שאול, כאשר היה דוד למלך ישראל בפועל, לא תמו צרותיו וייסוריו. נרדף היה תמיד על ידי אנשים שונים שהתנכלו להורגו, וביניהם אף בנו - עצמו ובשרו - אבשלום. היו רבים אשר אף דאגו תמיד להזכיר לו את יחסו ה"מעורער" ולהטיל בו דופי. כה רבים היו רודפיו וצרייו, עד שאומר דוד לפני הקב"ה: "רבו משערות ראשי שונאי חינום!" - דברים כפשוטם. אדם יש לו בראשו 20,000 שערות - 30,000 ואולי יותר. ושונאי חינום של דוד - רבים יותר!

כך גזרה חכמתו יתברך, שיהא דוד נרדף כל ימיו, ותדבק נפשו באלוקים. הודה דוד לה' על יסוריו ומכאוביו, קיבל אותם באהבה ובשמחה, ומצא בהם מקור השראה לשורר את מזמורי התהלים, שירי כיסופים וערגה להקב"ה, שירי אמונה ובטחון, שירי תפילה ותחנונים, אותם הנחיל לנו לדורות עולם.

כה שמח היה דוד ביסוריו, עד שאמרו חז"ל: מוניטין [מטבע] של דוד - היה מצוייר בו מקלו ותרמילו מצד אחד, ומגדל דוד מצד שני. שאפילו בימי גדולתו לא רצה לשכוח את מצבו הקודם, שעל ידו זכה בדבקות כה מופלאה בבורא עולם.

פטירת דוד המלך ע"ה

אמרו חז"ל: היה דוד משתוקק לדעת כמה שנים יחיה, וביקש מה': "הוֹדִיעֵנִי ה' קְצֵי וּמִדַּת יָמֵי מָה הִיא אֲדַע מָה חָדַל אָנִי!" (תהלים לט ה). אמר לו הקב"ה: גזירה היא מלפני, שאין מודיעים קיצו של בשר ודם. הוסיף דוד וביקש: הודיעני לפחות את היום בשבוע שבו אמות. אמר לו הקב"ה: בשבת תמות. הצטער דוד ולא רצה למות בשבת, שבו המת מוקצה וישאר מונח כך עד לאחר השבת ללא קבורה. לכן ביקש שיוסיף לו הקב"ה יום נוסף, כדי שימות ביום ראשון. אמר הקב"ה: כבר הגיעה מלכות שלמה בנך, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימה. אמר דוד: אם כן תפחית לי יום מחיי, שאמות ביום שישי. אמר לו הקב"ה: "כִּי טוֹב יוֹם בְּחַצְרֶיךָ מֵאֶלֶף בְּחֶרְתִּי הַסְּתוּפָה בְּבֵית אֱלֹהֵי". (תהילים פד יא) - טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה, יותר מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח!

ראה דוד כי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד רצון ה', מה עשה? כל יום השבת היה יושב ועוסק בתורה בלי הפסקה, כיון שהתורה מגינה על האדם, ובשעה שאדם עוסק בתורה, אין מלאך המות יכול לשלוט עליו. כאשר תמה השבת, היה דוד המלך עורך סעודה של שמחה והודיה לבורא עולם שהוסיף לו שבוע נוסף של חיים. [לכן סעודה רביעית, סעודת "מלווה מלכה" במוצאי שבת קודש, נקראת על שמו של דוד המלך: "דא היא סעודת דדוד מלכא משיחא"].

כאשר הגיע עתו של דוד המלך להפטר מן העולם, היתה זו שבת שחל בה חג השבועות. עמד מלאך המות מנגדו, ולא היה יכול ליטול את נפשו, כיון שלא הפסיק רגע אחד מלימוד התורה. אמר, מה אעשה לו? היה לו לדוד גן מאחורי ביתו, הלך מלאך המות ונענע את האילנות. חשב דוד שבא איזה אדם לקטוף בשבת, והלך להוכיחו כשעדיין פיו לא פוסק מלימוד התורה. אך כשעלה במדרגות לגן, נשמטה המדרגה מתחתיו. נשתק דוד מלימודו לרגע אחד, ואז מיד עלתה נשמתו לגנוי מרומים.

כיון שנפטר דוד המלך בשבת, היתה גופתו מוטלת, ולא ידעו כיצד לנהוג בה, שהרי היא אסורה בטלטול. שלח שלמה בנו לבית המדרש לשאול: אבא מת ומוטל בחמה, מה אעשה? שלחו לומר לו: הנח על אביך כיכר לחם או תינוק, ואז תהיה הגופה מותרת בטלטול. מה עשה שלמה? קרא לנשרים ופרסו עליו כנפיהם, כדי שלא תיקוד עליו השמש.

מיד לאחר השבת קברו את דוד המלך ב"עיר דוד" - בירושלים. רצה דוד להיקבר בירושלים דוקא, כי מעלה גדולה בירושלים, ששמה ישבו כסאות למשפט, כסאות לבית דוד, ובירושלים מלך והנהיג את ישראל. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.



שַׁעַר הַהֲלָכָה

חג הסוכות

חדש תשרי

מן התורה

נֹאמַר בַּתּוֹרָה (דברים טז יג): "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לָךְ שִׁבְעַת יָמִים בְּאַסְפֹּךָ מִגֶּרְךָ וּמִיִּקְבְּךָ", וְנֹאמַר (ויקרא כג מז-מג): "בְּסֻכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים, כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסֻכּוֹת: לְמַעַן יָדְעוּ דִרְתִּיכֶם, כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם".

למוד הלכות החג

על כל אדם להשתדל ללמוד את הלכות חג הסוכות היטב קדם החג, לכל יפשל בקיום המצוות שלא בהלכה חס ושלום, ויש לשים לב לזה, כי על פי רב מצוי שלומדים בחדש אלול את הלכות ראש השנה ויום הכפורים, ומזניחים את הלכות חג הסוכות, ונמצא שמקימים את מצוות החג כפי ההרגל מימי הקטנות מבלי ידיעה הלכתית ברורה. והאמת, שרבו פרטי המצוות בחג הסוכות, אם במצוות הישיבה בסוכה, ואם במצוות נטילת ארבעת המינים ועוד. על כן טוב ונכון לשלב את הלכות חג הסוכות עם שאר למודיו משלשים יום קדם החג [ני"ד באלול]. (רש"י סוכה ט ע"א, הריטב"א, המאירי, המהרש"א, פרי חדש, הבי"ח, חק יעקב, מטה יהודה עייאש, פרי עץ הדור ח"א לו, ועוד. סב)

מנהג טוב נהגו בבתי כנסת רבים לאחר תפילת ערבית של ליל כפור, ללמוד בצבור את הלכות חג הסוכות. ובפרט ביום הקדוש הזה, שחשוב להוסיף כמה שיותר זכיות ומליצי ישר על עם ישראל, ואין לך רבוי זכיות כלמוד התורה. וכל המזופה את הרבים, אין חטא בא על ידו. אשריו בעולם הזה, וטוב לו לעולם הבא.

ימי שמחה לישראל

אין אומרים 'ודוי' מיום שלמחרת יום הכפורים עד סוף חדרש תשרי, לפי שכל אותם הימים הם ימי שמחה וששון לעם ישראל.

והבאור בזה, כי הנה הימים שבין כפור לסוכות, ימי שמחה הם, וזכר לחנכת בית המקדש הראשון שבנה שלמה המלך שהיתה בימים אלו. ועוד, כי עסוקים אנו בהם בהרבה מצוות, כבנית הסוכה, ארבעת המינים, ושמחה גדולה היא לנו. (קצוש"ע קלג סעיף לא) ולאחר מכן שמונת ימי החג עד אסרו חג, שהוא כ"ג בתשרי. ומיום כ"ד בתשרי עד סוף החודש, כתב הגאון החיד"א (שרית חיים שאל חלק ב סימן לה אות ב) על פי מדרש ילקוט שמעוני (פרשת פנחס): "אמר רבי לוי, בכל חדרש וחדש בקש הקדוש ברוך הוא לתן מועד לישראל, בניסן נתן להם פסח, באיר נתן להם פסח קטן, בסיון נתן להם שבעות. בתמוז היה בדעתו לתן להם מועד גדול, אך מאחר ועשו את העגל, בטל המועד של תמוז וגם המועדים של אלול, ובא תשרי ופרע להם שלש מועדים כנגדם: ראש השנה, כפור וסוכות. אמר הקדוש ברוך הוא: חדרש תשרי לאחרים הוא פורע, ואת שלו אינו נוטל! תן לו יומי! לכן נאמר 'ביום השמיני עצרת תהיה לכם'". ויתכן שכדי להראות שאנו שמחים גילה ורגן על המועדים שהחזירם לנו הקדוש ברוך הוא, לכן תקנו גאוני הדורות שלא לומר ודוי עד סוף החודש, כי בשמחת החג אינו נכר פרט זה, כי הגם שמרבים בשמחה, אך נראה שהוא על החג ולא על חזרת המועדים. עכ"ד. (תפז)